

Ljubo Jurčić*

HRVATSKA STAGNIRA U EUROPSKOJ UNIJI

Iako su očekivanja Hrvatske od članstva u Europskoj uniji bila velika, ona se za sada ne ostvaruju. Hrvatska tone prema dnu Europske unije. Prema bruto domaćem proizvodu po stanovniku Hrvatska je na predzadnjem mjestu Europske unije. Samo je Bugarska iza Hrvatske, ali ona posljednjih godina ima veće stope rasta od Hrvatske. Uzrok hrvatske gospodarske stagnacije nije članstvo u Europskoj uniji, nego pogreške nacionalne makroekonomske politike i potpuni nedostatak industrijske politike, kao temeljne gospodarske politike. Kod donošenja novih mjera ne analiziraju se pogreške starih mjera ni uzroci današnje stagnacije, tako da se Hrvatska vrti u “začaranom krugu” nekonzistentnih politika.

Europska unija je također suočena s najvećim izazovima od njezina nastanka. Ne ostvaruje se njezin osnovni ekonomski cilj – ujednačen razvoj svih članica. Kriza u Grčkoj je zemlju značajno vratila unatrag i pojačala antieuropske osjećaje, Ujedinjeno Kraljevstvo je na izlazu iz Europske unije, a u mnogim zemljama jačaju pokreti protiv Europske unije ili protiv njezinih pojedinih politika. Očito je da se dosadašnji koncept Europske unije istrošio. Promijenile su se ekonomske, tehnološke i političke okolnosti od njezina osnutka do danas, a na vidiku nema prijedloga za njezin budući razvoj u novim okolnostima. Globalni ekonomski i politički sustav kreiran na samom kraju Drugoga svjetskog rata se također počeo mijenjati. Sve su to okolnosti koje hrvatsku politiku stavljaju pred sve veće i složenije izazove.

Ključne riječi: stagnacija, Europska unija, industrijska politika.

* Prof. dr. sc. Ljubo Jurčić, profesor u trajnom zvanju na Ekonomskom fakultetu u Zagrebu i predsjednik Hrvatskog društva ekonomista, e-mail: ljurcic@efzg.hr.

1. Uvod

Uza sve želje da se nađe neki pokazatelj koji bi bio uvjerljiv u dokazu da je Hrvatska ubrzala svoj razvoj kao punopravna članica Europske unije to ne uspijeva. Posljednjih godina Hrvatska ostvaruje pozitivan gospodarski rast, ali on je najniži od svih tranzicijskih zemalja, bez obzira na to jesu li članice EU ili ne. Cilj članstva u EU bio je bolji život hrvatskih građana u Hrvatskoj, a članstvom u EU hrvatski građani u nenormalno velikom broju traže bolji život izvan Hrvatske. Hrvatska politika za sada nema odgovor na ovakav razvoj situacije. Temelj boljeg života i većeg standarda su odgovarajuće stope gospodarskog rasta koje se ne naziru. Što je još žalosnije, ne naziru se ni politike koje bi mogle dovesti do tih stopa. Polazna točka za kreiranje politika je cilj (ili ciljevi) koji se žele ostvariti, a koji se izvode iz nezadovoljstva postojećom situacijom. Nakon konstatiranja nezadovoljstva, za što nije potrebno previše truda jer se previše ljudi iseljava iz Hrvatske, i definiranja cilja, a prije kreiranja politika za ostvarivanje cilja, nužno je napraviti analizu politika koje su dovele Hrvatsku u postojeću situaciju. Opća definicija postojećega gospodarskog stanja u Hrvatskoj je: Hrvatska tone prema dnu Europske unije.

Ekonomska analiza gospodarskog razvoja neke države ne može se napraviti bez analize njezine proizvodne strukture. Tehnološki napredak kroz povijest ljudskog roda mijenjao je strukturu proizvodnje i glavni je izvor rasta gospodarstva, a time i osnova standarda građana. U najvećem dijelu povijesti ljudskog roda, tehnološki napredak događao se spontano i slučajno, a razvojem eksperimentalne metode i znanosti posljednjih 300-tinjak godina, tehnološkom napretku se pristupa organizirano. Uspješan razvoj suvremenih država ovisi o uspješnoj organizaciji i efikasnim politikama države, a dominantno ovisi o uspješnoj organizaciji znanstveno-istraživačkog i obrazovnog sustava kao podsustava ukupnoga državnog sustava.

Sudeći po gospodarskim rezultatima, Hrvatska nije uspjela uspješno organizirati ni državu ni istraživačko-razvojni podsustav. Razvoj je prepušten slučajnosti. Slučajnost i vanjske okolnosti mogu ponekad, ali rijetko, malčice potaknuti razvoj, ali uz takav razvoj zemlja će uvijek zaostajati u odnosu na one zemlje koje imaju organiziran pristup istraživanju i razvoju, u svim aktivnostima: kreiranju novih proizvoda, novih tehnologija, novih poduzeća, novih djelatnosti, nacionalnoga kapitala, prilagođenih ekonomskih i socijalnih politika.

Hrvatsko gospodarstvo ušlo je u stagnaciju osamdesetih godina prošlog stoljeća zbog krize upravljanja koja je proizišla iz krize tadašnjega političko-ekonomskog sustava. Odvajanjem od bivše zajedničke države i osamostaljenjem, Hrvatska nije uspjela izgraditi tehnološke i ekonomske institucije koje bi bile potpora i ekonomskoj politici države i poslovnoj politici poduzetnika u stvaranju uspješnoga gospodarstva, konkurentnih proizvoda, efikasnih poduzeća, suvremenih tehnolo-

gija, domaćega kapitala itd. Sve se očekuje od “vanjskih elemenata”, od stranih investicija, od EU fondova, od Međunarodnoga monetarnog fonda itd. Svi oni mogu pomoći razvoju, ali razvoj neke zemlje, pa tako i Hrvatske, neće se dogoditi ako sama zemlja ne razvije vlastite snage i vlastitu sposobnost za vlastiti razvoj.

Glavni uzrok stagnacije hrvatskoga gospodarstva je propadanje hrvatske prerađivačke industrije. Hrvatska prerađivačka industrija propada zbog: 1. politike privatizacije koja je provedena bez regulatornih agencija koje bi osiguravale transparentnost i efikasnost ovog procesa i koja u najvećoj mjeri nije razvila suvremene poduzetnike, nego rentijere, 2. nepostojanja industrijske politike (i strategije), bez koje nema usmjerenoga tehnološkog razvoja, svrhovite reforme obrazovanja, izgradnje optimalne gospodarske i socijalne infrastrukture, 3. tečaja kune i tečajne politike koja je učinila i tehnološki efikasnu proizvodnju u Hrvatskoj neisplativom, 4. dopuštanja devizne klauzule u domaćim transakcijama kojom je hrvatskom novcu kuni oduzeta najvažnija funkcija nacionalnog novca, a to je mjerilo vrijednosti nacionalnoga gospodarstva. Bez te funkcije, kamate na kunu na domaćem i tečaj na svjetskom tržištu nisu mogle obavljati ulogu moćnog regulatora i stabilizatora nacionalne ekonomije, 5. pogrešne strukture investicija kojom je premalo investirano u proizvodne, a puno previše u neproizvodne kapacitete, 6. mirovinske reforme kojom je postojećem mirovinskom sustavu oduzeta četvrtina prihoda, u situaciji kad je dobio oko 50% više korisnika mirovina, a oko 25% manje uplatitelja mirovinskog doprinosa. To je povećalo proračunski deficit i javni dug i ograničilo ulaganje države u javna dobra i razvoj, 7. nepripremljenog pristupanja Hrvatske Svjetskoj trgovinskoj organizaciji i Europskoj uniji čime je domaća industrija suočena s još jačom konkurencijom, a manjom direktnom i indirektnom potporom države, 8. potpuno pogrešnog pristupa i odgovora na krizu koja je počela 2008. godine.

2. Gospodarski razvoj Hrvatske

Za razumijevanje današnjega gospodarskog stanja u Hrvatskoj nije dovoljno analizu početi od osamostaljenja Hrvatske, početkom devedesetih godina prošlog stoljeća. Današnje gospodarsko stanje ima puno dublje korijene. Najbolja analiza trebala bi započeti možda s početkom industrijske revolucije i razvojem kapitalističkog društva i analizirati kad se Hrvatska uključila u te procese, ako se uopće na kvalitetan način uključila? To bi, međutim, prelazilo okvire ovog rada. U ovom radu razvitak Hrvatske ukratko će se analizirati od 1950. godine. Razvitak hrvatskoga gospodarstva u razdoblju od 1950. do 1990. može se najadekvatnije sagledavati komparativno. To znači u sklopu s razvojem drugih bivših jugoslavenskih republika i autonomnih pokrajina.

Osnovni makroekonomski agregat u socijalizmu je koncipiran kao društveni proizvod, a ne kao bruto domaći proizvod. To znači da u obračun nisu uzete sve one usluge koje se inače uračunavaju u veličinu bruto domaćeg proizvoda. To je koncept (samo) materijalne proizvodnje, a ne onaj koncept bruto domaćeg proizvoda koji je tijekom godina prihvaćen kao jedinstvena metodologija Ujedinjenih naroda. Okvir naše analize socijalističkog razdoblja odnosi se na razdoblje od četiri desetljeća koje počinje početkom pedesetih godina prošlog stoljeća i traje do kraja osamdesetih godina. Velike i dinamične strukturne promjene u hrvatskom gospodarstvu najvećim dijelom dogodile su se u prva tri desetljeća, tj. od početka pedesetih pa do početka osamdesetih godina. U tom je razdoblju Republika Hrvatska u sklopu bivše zajedničke države Jugoslavije uvrštena, prema kriterijima Ujedinjenih naroda, među deset novoindustrijaliziranih zemalja u svijetu. Tijekom zadnjeg desetljeća ovog razdoblja, tj. osamdesetih, hrvatsko gospodarstvo je uglavnom stagniralo. Ta stagnacija se više-manje produžila do današnjih dana. Treba, međutim, spomenuti da su uzroci stagnacije tijekom osamdesetih bitno različiti od uzroka stagnacije nakon tog razdoblja. To valja posebno spomenuti zbog toga što su uzroci stagnacije tijekom osamdesetih veoma specifični i odnose se na krizu socijalističkog rukovođenja.

Prigodom analize i ocjene pojedinih aspekata i segmenata gospodarskog razvitka Hrvatske u tijeku promatranog razdoblja 1953. – 1989., kao polazna osnova dobro mogu poslužiti podaci iz tablice 1.

Već na prvi pogled zapažamo da je hrvatsko gospodarstvo u tijeku početnog razdoblja 1953. – 1960. ostvarivalo najbržu stopu rasta društvenog proizvoda od 9% uz najdjelotvorniji razvoj izražen u niskom kapitalnom koeficijentu od 1,9 i uz relativno nisku stopu bruto investicija od svega 16,7. Ovaj fenomen ovako visoke stope rasta društvenog proizvoda u prvom desetljeću postojanja modela samoupravnog socijalizma privukao je veliku pozornost svjetske znanosti i svjetske politike. Velike rezerve i velika skepsa i znanosti i politike bile su dvojake. S jedne strane malo je njih očekivalo da će jedan sasvim novi društveno ekonomski model već na samom početku ostvariti tako dobre rezultate. Slične nevjerice pojavile su se nakon ubrzanog rasta Kine nakon reformi provedenih potkraj sedamdesetih godina prošlog stoljeća.

Jedan od razloga visokih stopa rasta u tom razdoblju u Hrvatskoj je i niska početna razina razvoja, kada postoje velike mogućnosti za relativno brz i relativno jeftin transfer radne snage iz niže produktivnih poljoprivrednih u više produktivne nepoljoprivredne sektore gospodarstva. Razlozi dobrih uspjeha također se nalaze i u činjenici da je opće političko ozračje i stanje duha u poslijeratnim godinama utjecalo na bolje i lakše prepoznavanje zajedničkih interesa, a samim time i na manje tenzija u odnosima među republikama i pokrajinama. A to znači da krizne pojave s naslova upravljanja i usklađivanja zajedničkih interesa republika i pokrajina u tim prvim fazama razvoja nisu bile vidljive i nisu u većoj mjeri dolazile do izražaja.

Ovo posebno naglašavamo zbog toga što su u kasnijim godinama i fazama razvoja, krizne pojave upravljanja, u većoj ili manjoj mjeri, latentno dolazile do izražaja. Stagnacija koja je tijekom osamdesetih uslijedila, bila je kriza upravljanja. Hrvatsko gospodarstvo je u cjelini promatranog razdoblja ostvarilo relativno visoku stopu rasta od 5,1%, s time da je stopa rasta društvenog proizvoda u drugom promatranom desetljeću bila izvrsnih 6,5%, u trećem 5,4%, a u četvrtom, stagnantnom, svega 0,1%. U skladnosti s time kretale su se vrijednosti i stopa investicija i kapitalnih koeficijenata.

Tablica 1.

STOPE BRUTO INVESTICIJA U FIKSNI KAPITAL DRUŠTVENOG
SEKTORA PRIVREDE, KAPITALNI KOEFICIJENT I STOPE POVEĆANJA
DRUŠTVENOG PROIZVODA, PO RAZDOBLJIMA 1953. – 1989.

Razdoblje	Bivše republike						Srbija			
	Bivša Jugoslavija	Bosna i Hercegovina	Crna Gora	Hrvatska	Makedonija	Slovenija	Svega	Uža Srbija	Kosovo	Vojvodina
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Stope bruto investicija (s)										
1953.-1960.	19.3	22.2	52.7	16.7	26.0	16.9	18.9	20.5	18.4	15.0
1961.-1970.	20.4	20.8	36.5	18.8	32.9	16.4	20.9	20.7	39.4	17.9
1971.-1980.	22.7	28.3	39.6	21.0	26.6	21.4	21.5	19.9	42.0	21.5
1981.-1989.	16.3	18.8	21.9	15.7	13.0	14.9	16.4	16.4	25.3	14.6
1953.-1989.	19.5	22.6	32.6	18.2	22.1	17.5	19.2	18.7	32.9	17.6
Kapitalni koeficijenti (k)										
1953.-1960.	2.2	3.0	8.9	1.9	3.2	1.9	2.0	2.3	2.3	1.2
1961.-1970.	3.2	3.9	4.4	3.0	4.2	2.4	3.4	3.4	5.6	3.1
1971.-1980.	4.0	5.1	6.4	3.9	4.6	3.5	3.7	3.4	7.6	3.7
1981.-1989.	32.3	15.3	1408.5	297.3	13.9	126.7	26.6	25.7	23.8	30.8
1953.-1989.	3.7	4.7	6.3	3.6	3.9	3.2	3.5	3.5	6.2	3.0
Stope rasta društvenog proizvoda (r)										
1953.-1960.	8.9	7.4	5.9	9.0	8.1	9.1	9.7	8.9	7.9	12.1
1961.-1970.	6.3	5.4	8.4	6.3	7.9	6.9	6.1	6.1	7.0	5.8
1971.-1980.	5.7	5.5	6.1	5.4	5.8	6.1	5.9	5.9	5.5	5.8
1981.-1989.	0.5	1.2	0.0	0.1	0.9	0.1	0.6	0.6	1.1	0.5
1953.-1989.	5.3	4.8	5.2	5.1	5.6	5.5	5.4	5.3	5.3	5.8

Napomena: Stopa bruto investicija (1) izražava odnos sudjelovanja bruto investicija u društvenom proizvodu. Kapitalni koeficijent (k) izražava broj jedinica bruto investicija koji je u određenom razdoblju valjalo investirati da bi se društveni proizvod povećao za jednu jedinicu. Stopa rasta

društvenog proizvoda (r) izražava odnos među stopom investicija (s) i kapitalnim koeficijentom (k). Izvor: Statistički godišnjak, Beograd, 1991. SZS. Ekonomski institut – Zagreb, Centar za ekonomsku informatiku i statistiku.

Komparativni podaci tablice 1. inače su veoma interesantni i za testiranje nekih dijelova opće teorije rasta. U tom kontekstu posebno je interesantno zapaziti da su najrazvijeniji dijelovi bivše države: Hrvatska, Slovenija i Vojvodina ostvarivali relativno visoke stope rasta tijekom promatranog razdoblja uz najniže stope investicija, a to znači i uz najniže kapitalne koeficijente i najvišu ekonomsku efikasnost i društvenu rentabilnost investicija. Valja zapaziti da je na visinu indeksa u 1989. godini u odnosu na 1953. godinu utjecala i niska početna razina u katastrofalno sušnoj 1952. godini. Međutim, neovisno o tome, razina društvenog proizvoda u 1989. godini realno predstavlja ili bolje reći, aproksimira razinu razvoja prije tranzicije, početkom devedesetih godina prošlog stoljeća. Važno je napomenuti i odlazak nekoliko stotina tisuća radno sposobnih ljudi iz Hrvatske u šezdesetima i početkom sedamdesetih godina prošlog stoljeća u inozemstvo. To je pokazatelj neuspješnosti politike u kreiranju dovoljnog broja radnih mjesta. Sličnost s današnjom situacijom možda nije slučajna.

Osamostaljenje Hrvatske, tranzicija i rat rezultirali su razinom razvoja u 1990. godini koja je bila za oko 10% niža od one u 1989. godini. Važno je konstatirati da je u okviru prethodnih sedam desetljeća (od 1950-ih) hrvatsko gospodarstvo tri desetljeća bilo u razvoju, a četiri posljednja desetljeća razdoblja provelo je u stagnaciji, s iznimkom nekoliko godina (2003. do 2008.). Ovaj moment i sam po sebi nameće ekonomskoj politici veoma urgentno neke veoma konkretne zadaće. Te zadaće moraju biti jasno izdiferencirana i definirana koncepcija i strategija razvitka koja mora u kratko buduće vrijeme prirediti znanost i koja se mora uskladiti konsenzusom znanosti i ekonomske politike. Polazeći od naše postojeće ekonomske situacije i ocjene momenta razvoja, jedna od temeljnih zadaća spomenute koncepcije i strategije razvoja morala bi se odnositi na promjenu postojećega atipičnog modela privređivanja u onaj tipični model koji dominira u većini zemalja s kojima se možemo i želimo uspoređivati.

Republika Hrvatska je, uz Sloveniju, bila najbolje pripremljena za tranziciju. Slovenija je svoje prilike dobro iskoristila. Slovensko političko vodstvo prihvatilo je program koji je pripremila grupa istaknutih hrvatskih i slovenskih ekonomista u okviru završetka Dugoročnog programa ekonomske stabilizacije. Hrvatsko političko vodstvo je, međutim, taj program odbacilo. Sve se to događalo u jednom, moglo bi se reći, u odnosu na druge zemlje u tranziciji, atipičnom političkom ozračju.

U toj atipičnoj političkoj atmosferi na samom početku devedesetih učinjene su i velike greške u ekonomskoj politici. U uvjetima nametnutog rata počela se provoditi tajkunska privatizacija. Dvije studije napravljene u Ekonomskom institu-

tu Zagreb, na koje se trebala oslanjati i politika privatizacije i ekonomska politika, su u potpunosti ignorirane. U takvoj se situaciji počela stihijski provoditi ekonomska politika, i to u vrijeme kada je već bila u tijeku reforma društva blagostanja uz dominaciju, za sve zemlje u tranziciji, pogubne ekonomske doktrine ekonomskog neoliberalizma. Uslijedio je raspad sustava s posljedicom ogromnog pada proizvodnje, zaposlenosti, potrošnje, izvoza, standarda življenja i ukupnoga društvenog blagostanja. Sustav radničkog samoupravljanja i samoupravni socijalizam se preko noći transformirao u divlji kapitalizam i tržišni fundamentalizam. Razina društvenog proizvoda je u svega par godina prepolovljena. Sve to događalo se u uvjetima galopirajuće inflacije. U mjesecu listopadu godine 1993. prihvaćen je program stabilizacije koji je u osnovi sadržavao samo instrumente antiinflacijskog programa. Inflacija je uspješno savladana, ali su se bez programa razvoja pojavili drugi veliki problemi. To se posebno odnosi na miješanje instrumenata i ciljeva ekonomske politike, kako su to lijepo rekli u to vrijeme vodeći ekonomisti Svjetske banke Joseph Stiglitz i Gregorz Kolodko u tijeku diskusije Washington – Post Washington Consensus.

U hrvatskoj monetarnoj politici uspostavljen je svojevrsni *currency board*, tj. valutni odbor, uz kontinuitet politike manje ili više fiksnog tečaja i ta situacija traje sve do danas. U takvom makroekonomskom i makropolitickom okruženju počeo se ostvarivati određeni, dosta neujednačeni, rast koji je potkraj stoljeća dobio i neke recesivne oznake kada je godina 1999. završila s negativnom stopom rasta domaćeg proizvoda.

Umjesto oslonca na proizvodnju, štednju, investicije i izvoz, što su oznake tipičnog modela privređivanja, tijekom devedesetih se razvio takav model privređivanja koji se oslanja na trgovinu, potrošnju i uvoz. A to je atipični model privređivanja. Makroekonomsko okruženje i ozračje takvog modela nije stimulatивно za razvoj nacionalnoga gospodarstva.

Rješenje za gospodarski rast početkom dvijetisućitih nađeno je u državi kao velikom i ustvari glavnom poduzetniku s orijentacijom na velike investicije u infrastrukturi, i to najviše u ceste. To je iz ekonomske teorije i prakse poznati model koji ima i neke karakteristike javnih radova. Ekonomska znanost je takav izlaz za tešku situaciju podržala, ali uz jasno upozorenje da je takvo rješenje veoma ograničenog, odnosno kratkog daha.

Tablica 2.

BRUTO DOMAĆI PROIZVOD – STVARNE PROMJENE U % PREMA
PRETHODNOJ GODINI

	1993.	1994.	1995.	1996.	1997.	1998.	1999. ¹	1999.	2000.	1989 =100 2000.
								1. tromjesečje		
Češka	0.1	2.2	5.9	4.8	-1.0	-2.2	-0.2	-3.3	-	96.7
Mađarska	-0.6	2.9	1.5	1.3	4.6	4.9	4.5	3.5	6.8	104.8
Poljska	3.8	5.2	7.0	6.0	6.8	4.8	4.1	1.6	5.9	127.2
Slovačka	-3.7	4.9	6.9	6.6	6.5	4.4	1.9	1.8	1.5	103.6
Slovenija	2.8	5.3	4.1	3.5	4.6	3.8	4.9	2.5	-	113.5
CEEC-5 ²⁾	1.5	4.1	5.7	4.6	4.5	3.1	3.0	0.8	-	113.4
Bugarska	-1.5	1.8	2.9	-10.1	-7.0	3.5	2.4	0.8	-	70.7
Rumunjska	1.5	3.9	7.1	3.9	-6.9	-5.4	-3.2	-4.2	1.5	75.1
CEEC-7 ²⁾	1.4	3.9	5.8	3.9	1.6	1.4	1.8	-0.2	-	102.3
Hrvatska	-8.0	5.9	6.8	5.9	6.8	2.5	-0.3	-	-	79.0
Makedonija	-1.2	-1.8	-1.1	1.2	1.4	2.9	2.7	-	-	96.2 ³⁾
Jugoslavija ³⁾	-30.8	2.5	6.1	5.9	7.4	2.5	-23.2	-	-	41.5
Rusija	-8.7	-12.7	-4.1	-3.4	0.9	-4.9	3.2	-2.7	6.8	59.9
Ukrajina	-14.2	-22.9	-12.2	-10.0	-3.0	-1.7	-0.4	-4.7	5.6	39.6
Estonija	-8.5	-2.0	4.2	3.9	10.6	4.0	-1.4	-5.6	-	88.6 ³⁾
Latvija	-15.0	0.8	-1.0	3.3	8.6	3.9	0.1	-2.3	-	59.6 ³⁾
Litva	-16.2	-9.8	3.3	4.7	7.3	5.1	-4.1	-5.8	-	66.9 ³⁾

Izvor: WIIW baze podataka, uključujući nacionalne statistike, predviđanje: WIIW. Peter Havlik (ed. et al.): "The Transition Countries in Early 2000: Improved Outlook for Growth, But Unemployment is Still Rising", Research Reports No. 266. June 2000.

Dva momenta su u tom kontekstu posebno važna. Prvi se odnosi na kontinuitet sve veće zaduženosti, a drugi na poznata teorijska i praktična ograničenja koja proizlaze iz optimalne stope i strukture i investicija. Bilo kako bilo, na temelju ovog modela tijekom prvih godina ovog stoljeća ostvaren je rast BDP-a od preko 4%.

Brzo poboljšavanje cestovne mreže, što je posebno pogodovalo razvoju turizma (što je svakako veoma dobro), bilo je praćeno takvim tempom rasta vanjskog

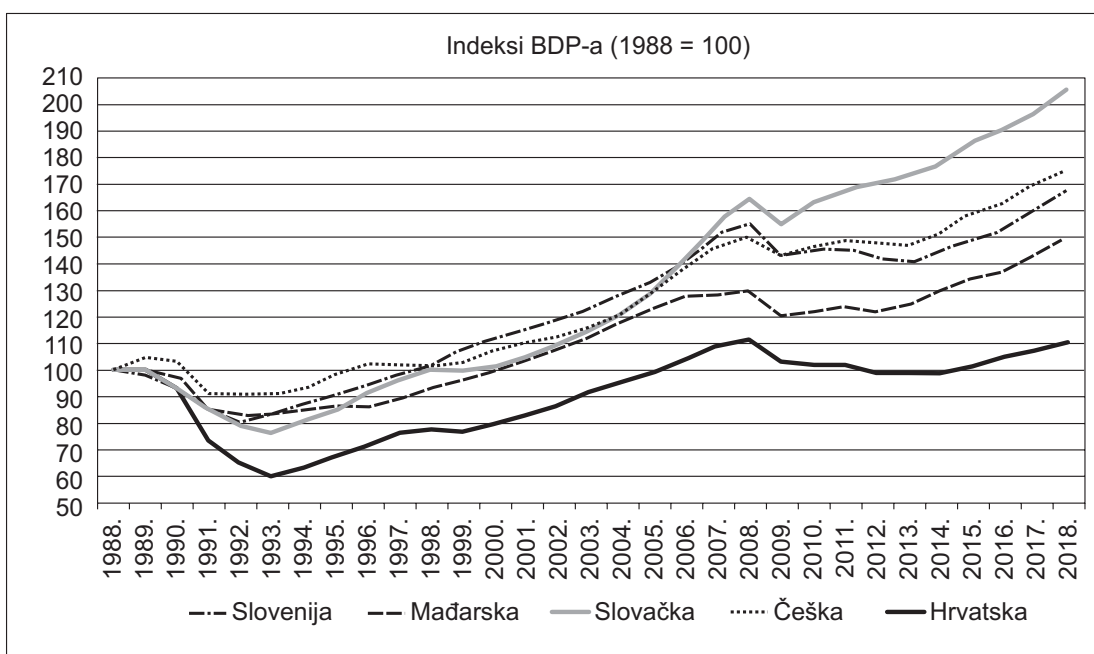
duga da se on gotovo izjednačio s bruto domaćim proizvodom. Dogodilo se ono na što je ekonomska znanost od samog početka upozoravala. Nažalost, u dodatku ovoj teškoj dužničkoj situaciji koja je sve više išla prema granici “prekomjernog vanjskog duga” uslijedila su i ne male dodatne, da tako kažemo, uvezene poteškoće s naslova svjetske ekonomske krize.

Na grafikonu 1. prikazan je rast bruto domaćeg proizvoda Slovenije, Mađarske, Slovačke, Češke i Hrvatske. Kao bazna godina uzeta je 1988. godina, kao stvarna zadnja godina socijalizma. Već 1989. godine, uz prije počete turbulencije u politici, počinju i u ekonomskoj politici. Već se jasno nazirao pad socijalizma. Socijalistička ekonomska politika se raspala. Republike su se već značajno počele okretati same sebi, tako da se 1989. godine ne može uzeti kao stvarno posljednja godina socijalizma u gospodarskoj politici.

Prema ovim podacima, Hrvatska je 2005. godine dosegla razinu bruto domaćeg proizvoda iz 1988. godine i bila iznad te razine do 2011. kada je od te godine do 2015. ponovno bila ispod razine dohotka iz 1989. godine. U 2018. godini Hrvatska je dosegla razinu iz pretkrizne 2008. godine i bila 10% iznad razine iz 1988. godine.

Grafikon 1.

RAST BRUTO DOMAĆEG PROIZVODA

Izvor: IMF, World Economic Outlook.

Industrijska proizvodnja u Hrvatskoj je od 1989. godine oštro padala, tako da se do 1994. godine prepolovila. Iznosila je 50% proizvodnje iz 1988. godine. Od 1995. godine, industrijska proizvodnja (prerađivačka industrija) počela se oporavljati i rasti. Taj se trend nastavio do velike krize, koja je započela 2008. godine. U krizi, industrijska proizvodnja pada do 2013. godine kad je iznosila nešto malo iznad 50% vrijednosti proizvodnje iz 1988. godine. U isto vrijeme mađarski bruto domaći proizvod je bio 150% iznad razine iz 1988. godine, slovenski 167%, češki 175% i slovački 205%.

Zaposlenost u hrvatskoj prerađivačkoj industriji počela je naglo padati 1990. godine. Taj trend pada nije se zaustavio do 2014. godine. Zaposlenost se u industriji malo popravila 2016. i 2017. godine, a po svemu sudeći, teško je očekivati značajniji rast u idućem razdoblju.

Ukupan broj zaposlenih u Hrvatskoj u promatranom razdoblju smanjio se sa 1,623 milijuna u 1988. godini, na 1,283 milijuna u 1992. godini, a danas se kreće nešto iznad 1,4 milijuna. Na grafikonu 4. pokazuje se kretanje broja zaposlenih. Dok se broj zaposlenih u industriji neprekidno smanjivao (grafikon 3.), ukupan broj zaposlenih u Hrvatskoj oscilirao je u promatranom razdoblju. Najveći broj zaposlenih u Hrvatskoj nakon 1988. godine bilo je 2008. godine, 1,554 milijuna.

Kako je zaposlenost u industriji kontinuirano padala, do porasta zapošljavanja dolazilo je u drugim sektorima: jedan dio u građevinskom (do 2008.), u uslužnim sektorima i državnoj administraciji, bilo centralnoj ili lokalnoj.

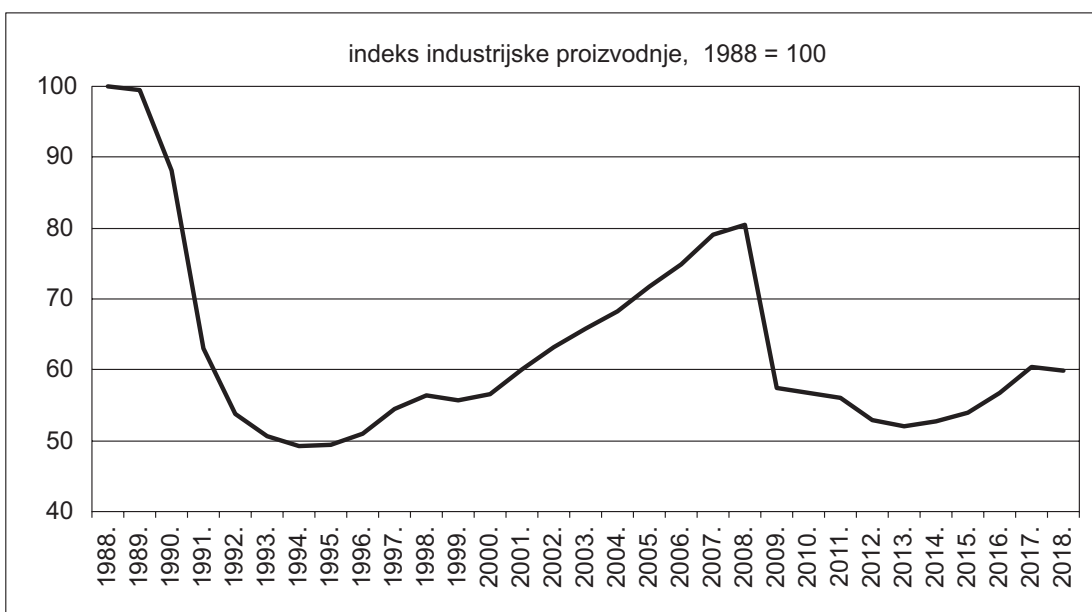
Oporavak od krize iz 2009. godine u Hrvatskoj je išao najsporije od većine zemalja u svijetu, ali zasigurno, najsporije u Europi. Hrvatska je vjerojatno tek u 2018. godini (još podaci nisu konsolidirani) dosegla razinu aktivnosti iz pretkrizne 2008. godine. Taj je oporavak, nažalost, najmanje ili nimalo rezultat hrvatske ekonomske politike, nego drugih (najviše vanjskih) okolnosti: 1. zbog krize, smanjila se potrošnja hrvatskog stanovništva, pa se smanjio uvoz, 2. zbog oporavka Europe i svijeta, potražnja na svjetskom tržištu je rasla, pa tako porasla i potražnja za hrvatskim izvozom, 3. turizam u svijetu i u Europi raste od 2010. godine i dio tog rasta preljeva se i u Hrvatsku, plus, porast nesigurnosti u nekim, nama u turizmu, konkurentskim zemljama, 4. smanjenje cijene nafte na svjetskom tržištu, i 5. smanjenje kamatnih stopa na svjetskom tržištu. Pozitivnim makroekonomskim podacima pridonijelo je i držanje državnog proračuna "pod kontrolom". Država je smanjila kapitalna ulaganja, ali je ograničila i povećanje plaća u javnom sektoru, što kratkoročno može izgledati pozitivno, ali ruši temelje dugoročno održivog razvoja.

Ograničenjem javne potrošnje ograničena je i mogućnost kreiranja radnih mjesta i razvoj gospodarstva, što je dovelo do demografskog propadanja, koje je uz financijsko, ekonomsko i socijalno, prvoklasno sigurnosno i političko pitanje. Grafikon 5. pokazuje razvoj svjetske ekonomije i pojedinih grupa zemalja (EU,

tranzicijske zemlje Europe) i Hrvatske nakon 2008. godine. Jasno je vidljivo da je Hrvatska cijelo vrijeme ispod razine bruto domaćeg proizvoda iz 2008. godine, za razliku od ostalih zemlja. To je dosta čvrst dokaz, da rezultati hrvatskoga gospodarstva nisu rezultat svjetske krize, nego vlastite politike.

Grafikon 2.

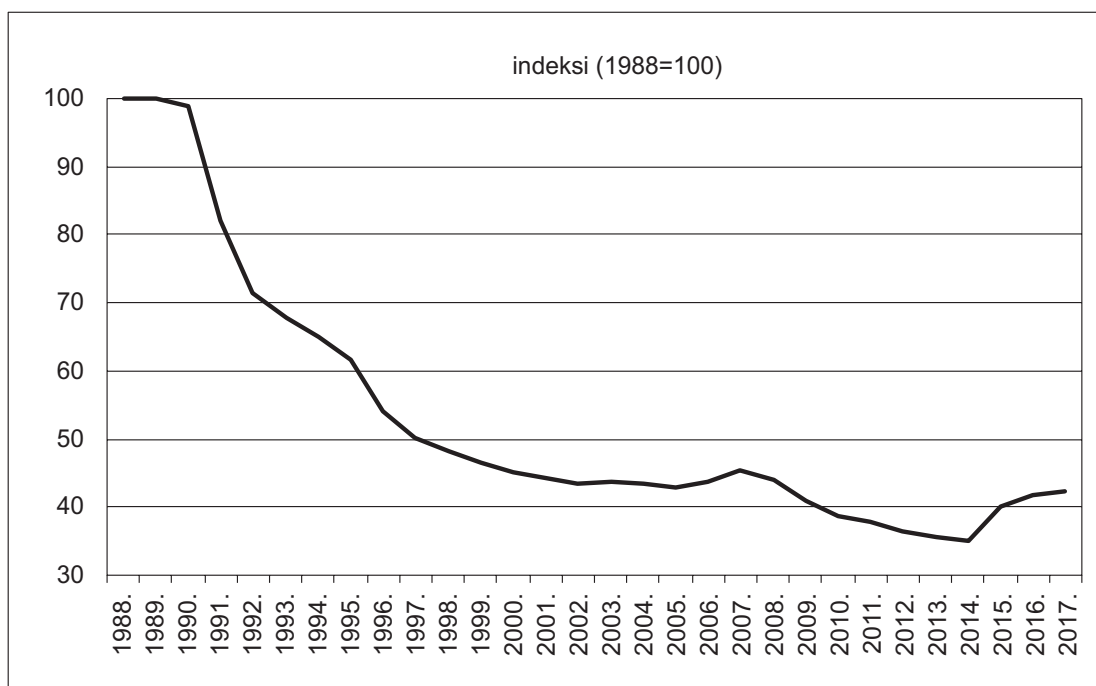
HRVATSKA INDUSTRIJSKA PROIZVODNJA, 1988 = 100

Izvor: DZS Hrvatske.

Grafikon 3.

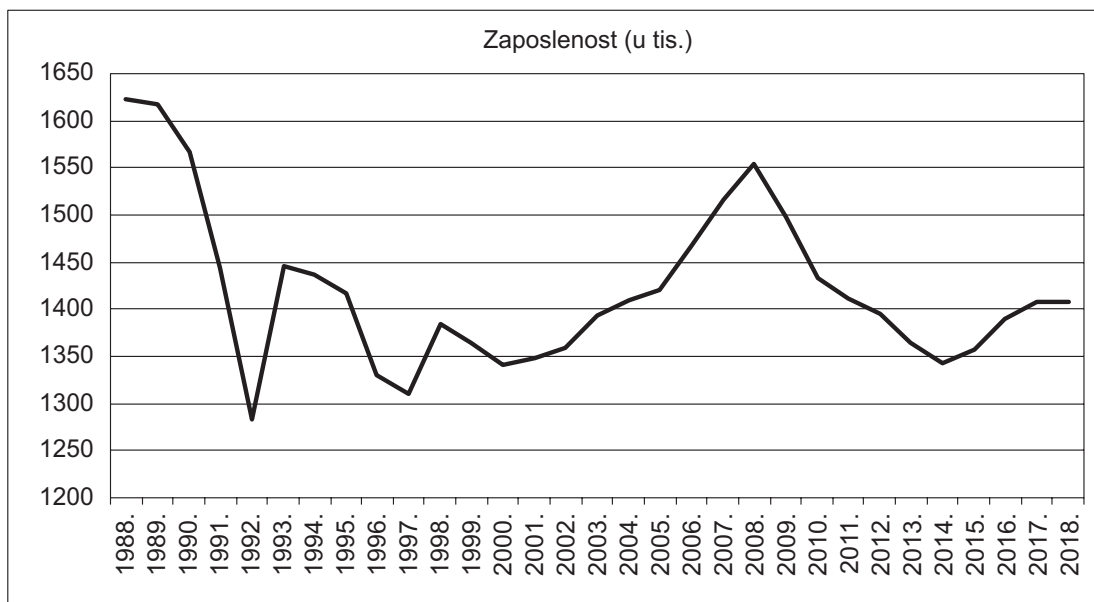
ZAPOSLENOST U HRVATSKOJ INDUSTRIJI, 1988 = 100

Izvor: DZS Hrvatske.

Grafikon 4.

BROJ UKUPNO ZAPOSLENIH U HRVATSKOJ, U TISUĆAMA

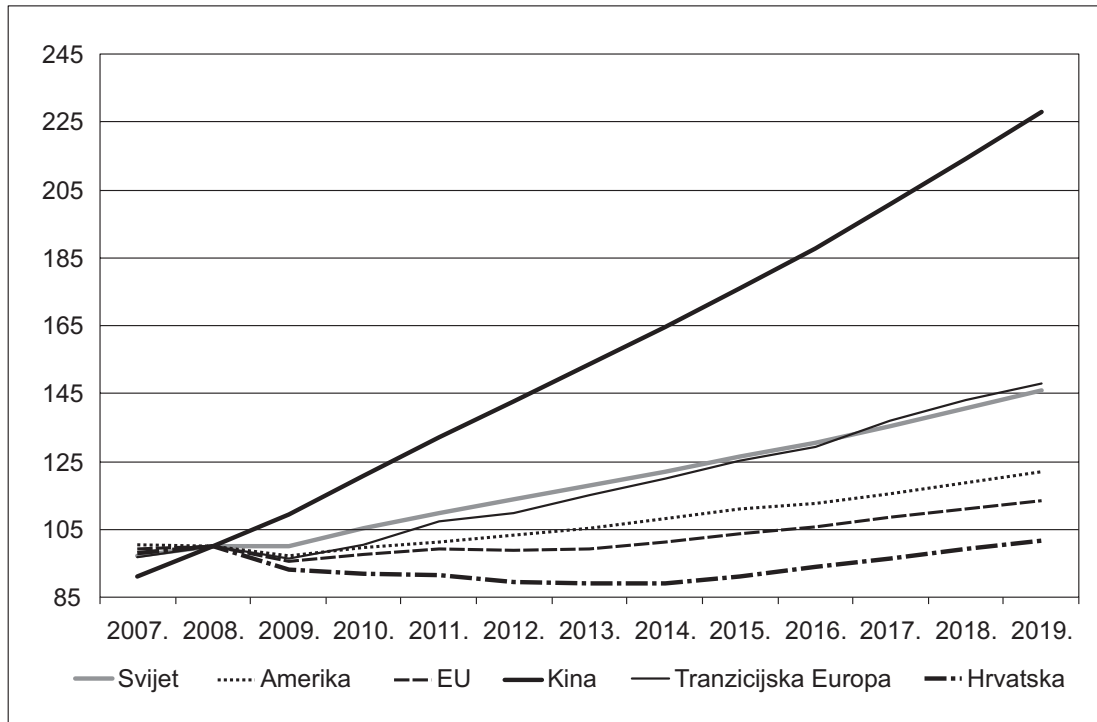
Izvor: DZS Hrvatske.

Za objektivnost analize ekonomskih podataka potrebno je uzeti dulje razdoblje. U tablici 3. prikazane su stope rasta zemalja EU28 i još nekih, od 2008. do 2018. godine, kao i prosječna godišnja stopa rasta bruto domaćeg proizvoda u tom razdoblju. Hrvatska je jedna od tri zemlje (Grčka, Italija i Hrvatska) koja, od navedenih četrdesetak zemalja, ima negativnu prosječnu godišnju stopu rasta gospodarstva.

Opća razina razvijenosti neke zemlje i njezina gospodarstva mjeri se bruto domaćim proizvodom po stanovniku. Tablica 4. pokazuje te podatke za Europsku uniju. Bugarska i Rumunjska su jedine zemlje koje imaju niži dohodak po stanovniku od Hrvatske. Ovo su nominalni pokazatelji. Prema paritetu kupovne moći, jedino je Bugarska iza Hrvatske, a Rumunjska nas je prije par godina prestigla. Prosječni bruto domaći proizvod po stanovniku EU28 bio je 2017. godine 27.700 eura, a Hrvatske 11.500 eura. Za približavanje prosjeku EU, Hrvatska treba imati tri puta veće stope gospodarskog rasta od prosjeka 28 zemalja Europske unije. Znači, ako EU raste prosječno oko 2%, što je neki prosjek proteklih godina, Hrvatska da bi držala korak s Europom, treba rasti oko 6%. Za takav rast treba imati koncepciju i strategiju dugoročnoga gospodarskog rasta i društvenog razvoja, s politikama zasnovanim na znanstvenim dostignućima i usklađenima s hrvatskim specifičnostima u okvirima europskih i svjetskih standarda.

Grafikon 5.

RAST BRUTO DOMAĆEG PROIZVODA, 2008 = 100

Izvor: IMF (2019), World Economic Outlook.

Grafikon 6. možda najslikovitije prikazuje gospodarski razvoj Hrvatske u odnosu na prosjek zemalja EU u razdoblju 2000. – 2017. Prosječni dohodak po stanovniku EU narastao je s 22.900 eura u 2000. godini na 27.700 eura u 2017. godini. U istom razdoblju hrvatski bruto domaći proizvod narastao je s 8.200 eura na 11.500 eura. Prosjek EU, uključujući i Hrvatsku, porastao je za 4.800 eura, a Hrvatske za 3.300 eura.

U isto vrijeme u Njemačkoj je bruto domaći proizvod po stanovniku povećan za 6.500 eura. Kod tumačenja analiza rasta treba imati u vidu da veće, nominalno, potencijale rasta imaju manje razvijene zemlje s većom nezaposlenošću. Visoko razvijene zemlje s punom zaposlenošću ne mogu izvore rasta tražiti u povećanju zaposlenosti kapaciteta i ljudi, nego u najvećoj mjeri u tehnološkom napretku.

Tablica 3.

EU28: STOPE RASTA BRUTO DOMAĆEG PROIZVODA 2008. – 2018.

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2008-2018 (% average per year)
	(% change compared with the previous year)											
EU-28	0.5	-4.3	2.1	1.7	-0.4	0.3	1.8	2.3	2.0	2.5	2.0	1.0
Euro area (EA-19)	0.5	-4.5	2.1	1.6	-0.9	-0.2	1.4	2.1	1.9	2.4	1.9	0.8
Belgium	0.8	-2.3	2.7	1.8	0.2	0.2	1.3	1.7	1.5	1.7	1.4	1.0
Bulgaria	6.0	-3.6	1.3	1.9	0.0	0.5	1.8	3.5	3.9	3.8	3.1	1.6
Czechia	2.7	-4.8	2.3	1.8	-0.8	-0.5	2.7	5.3	2.5	4.4	3.0	1.5
Denmark	-0.5	-4.9	1.9	1.3	0.2	0.9	1.6	2.3	2.4	2.3	1.5	0.9
Germany	1.1	-5.6	4.1	3.7	0.5	0.5	2.2	1.7	2.2	2.2	1.4	1.3
Estonia	-5.4	-14.7	2.3	7.6	4.3	1.9	2.9	1.9	3.5	4.9	3.9	1.7
Ireland	-4.5	-5.1	1.8	0.3	0.2	1.4	8.6	25.2	3.7	8.1	8.2	5.0
Greece	-0.3	-4.3	-5.5	-9.1	-7.3	-3.2	0.7	-0.4	-0.2	1.5	1.9	-2.7
Spain	1.1	-3.6	0.0	-1.0	-2.9	-1.7	1.4	3.6	3.2	3.0	2.6	0.4
France	0.3	-2.9	1.9	2.2	0.3	0.6	1.0	1.1	1.1	2.3	1.7	0.9
Croatia	2.0	-7.3	-1.5	-0.3	-2.3	-0.5	-0.1	2.4	3.5	2.9	2.6	-0.1
Italy	-1.1	-5.5	1.7	0.6	-2.8	-1.7	0.1	0.9	1.1	1.7	0.9	-0.3
Cyprus	3.6	-2.0	1.3	0.4	-2.9	-5.8	-1.3	2.0	4.8	4.5	3.9	0.4
Latvia	-3.5	-14.4	-3.9	6.4	4.0	2.4	1.9	3.0	2.1	4.6	4.8	0.9
Lithuania	2.6	-14.8	1.6	6.0	3.8	3.5	3.5	2.0	2.4	4.1	3.5	1.4
Luxembourg	-1.3	-4.4	4.9	2.5	-0.4	3.7	4.3	3.9	2.4	1.5	2.6	2.1
Hungary	0.9	-6.6	0.7	1.7	-1.6	2.1	4.2	3.5	2.3	4.1	4.9	1.5
Malta	3.3	-2.5	3.5	1.3	2.8	4.6	8.7	10.8	5.6	6.8	6.7	4.8
Netherlands	2.2	-3.7	1.3	1.6	-1.0	-0.1	1.4	2.0	2.2	2.9	2.6	0.9
Austria	1.5	-3.8	1.8	2.9	0.7	0.0	0.7	1.1	2.0	2.6	2.7	1.1
Poland	4.2	-2.8	3.6	5.0	1.6	1.4	3.3	3.8	3.1	4.8	5.1	3.4
Portugal	0.2	-3.0	1.9	-1.8	-4.0	-1.1	0.9	1.8	1.9	2.8	2.1	0.1
Romania	9.3	-5.5	-3.9	2.0	2.1	3.5	3.4	3.9	4.8	7.0	4.1	2.1
Slovenia	3.3	-7.8	1.2	0.6	-2.7	-1.1	3.0	2.3	3.1	4.9	4.5	0.7
Slovakia	5.6	-5.4	5.0	2.8	1.7	1.5	2.8	4.2	3.1	3.2	4.1	2.3
Finland	0.7	-8.3	3.0	2.6	-1.4	-0.8	-0.6	0.5	2.8	3.0	1.7	0.2
Sweden	-0.6	-5.2	6.0	2.7	-0.3	1.2	2.6	4.5	2.7	2.1	2.4	1.8
United Kingdom	-0.3	-4.2	1.7	1.6	1.4	2.0	2.9	2.3	1.8	1.8	1.4	1.3
Iceland	2.0	-6.8	-3.4	1.9	1.3	4.1	2.1	4.7	6.6	4.6	4.6	1.9
Norway	0.5	-1.7	0.7	1.0	2.7	1.0	2.0	2.0	1.2	2.0	1.4	1.2
Switzerland	2.2	-2.2	3.0	1.7	1.0	1.9	2.4	1.3	1.6	1.6	2.5	1.5
Montenegro (*)	7.2	-5.8	2.7	3.2	-2.7	3.5	1.8	3.4	2.9	4.7	·	1.5
North Macedonia	5.5	-0.4	3.4	2.3	-0.5	2.9	3.6	3.9	2.8	0.2	2.7	2.1
Albania	7.5	3.4	3.7	2.5	1.4	1.0	1.8	2.2	3.3	3.8	4.1	2.7
Serbia	5.7	-2.7	0.7	2.0	-0.7	2.9	-1.6	1.8	3.3	2.0	4.3	1.2
Turkey (*)	0.8	-4.7	8.5	11.1	4.8	8.5	5.2	6.1	3.2	7.4	·	5.5
Bosnia and Herzegovina	5.4	-3.1	1.0	1.0	-0.8	2.3	1.3	3.1	3.2	3.2	2.9	1.4
Kosovo (*)	·	3.6	3.3	4.4	2.8	3.4	1.2	4.1	4.1	4.2	·	3.5
China (including Hong Kong) (*)	9.7	9.4	10.6	9.5	7.9	7.8	7.3	6.9	6.7	·	·	8.3
Japan	-1.1	-5.4	4.2	-0.1	1.5	2.0	0.4	1.2	0.6	1.9	0.8	0.7
United States	-0.1	-2.5	2.6	1.6	2.2	1.8	2.5	2.9	1.6	2.2	2.9	1.8

Note: based on chain linked volumes.

(*) Average 2008-2017 instead of 2008-2018.

(*) This designation is without prejudice to positions on status, and is in line with UNSCR 1244/1999 and the ICJ Opinion on the Kosovo declaration of independence.

(*) Average 2008-2016 instead of 2008-2018.

Source: Eurostat (online data code: naida_10_gdp)

Izvor: Eurostat.

Koncentracija prema rastu na temelju tehnološkog napretka traži drugačiju ekonomsku politiku od one koja temelji svoj rast na većem zapošljavanju nezaposlenih, radno sposobnih ljudi.

Razlike u razvijenosti i sloboda kretanja ljudi mijenja i vrijednost potencijalno maksimalne nacionalne proizvodnje. Niski dohodak “tjera” ljude, a zemlje s visokim dohotkom privlače ljude iz zemalja s niskim dohotkom. Emigracije iz siromašnijih zemalja se povećavaju i time smanjuju potencijal proizvodnje, što kod većih emigracija postaje dugoročno ograničavajući faktor rasta nacionalnoga gospodarstva. Doznake emigranata koliko god velike bile i koliko god lijepo izgledale na tekućem računu, puno su manje od vrijednosti proizvodnje koju su ti emigranti mogli ostvariti da je u zemlji bila uspješna ekonomska politika.

Tablica 4. EU28: BRUTO DOMAĆI PROIZVOD PO STANOVNIKU

Geo	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
EU (28 countries)	22,900	23,400	23,700	23,900	24,400	24,800	25,600	26,200	26,300	25,000	25,500	25,900	25,700	25,700	26,100	26,700	27,100	27,700
Euro area (19 countries)	26,500	27,000	27,100	27,100	27,600	27,900	28,700	29,400	29,400	28,000	28,500	28,900	28,600	28,500	28,800	29,300	29,800	30,400
Belgium	30,300	30,500	30,900	31,000	32,000	32,500	33,100	33,900	33,900	32,900	33,500	33,800	33,700	33,600	33,800	34,200	34,500	35,000
Bulgaria	3,000	3,200	3,400	3,600	3,900	4,200	4,500	4,800	5,100	5,000	5,100	5,300	5,300	5,400	5,500	5,700	6,000	6,300
Czechia	11,200	11,500	11,800	12,200	12,800	13,600	14,500	15,200	15,400	14,600	14,900	15,200	15,100	15,000	15,400	16,200	16,500	17,200
Denmark	42,200	42,400	42,400	42,500	43,500	44,400	46,000	46,200	45,700	43,200	43,800	44,200	44,200	44,400	44,400	45,400	46,300	47,100
Germany	29,000	29,400	29,400	29,200	29,600	29,800	31,000	32,100	32,500	30,800	32,100	33,300	33,400	33,500	34,100	34,400	34,900	35,500
Estonia	7,600	8,100	8,700	9,400	10,000	11,100	12,300	13,300	12,600	10,800	11,000	11,900	12,500	12,800	13,200	13,400	13,900	14,600
Ireland	33,300	34,500	35,900	36,400	38,100	39,400	40,300	41,200	38,500	36,300	36,800	38,000	37,900	36,200	41,300	51,200	53,100	56,400
Greece	17,600	18,200	18,900	19,900	20,900	20,900	22,000	22,700	22,600	21,500	20,300	18,500 ^(a)	17,200 ^(a)	16,800 ^(a)	17,000 ^(a)	17,000 ^(a)	17,400 ^(a)	17,400 ^(a)
Spain	21,400	22,100	22,400	22,700	23,100	23,500	24,100	24,500	24,400	23,300	23,200	22,900	22,200	21,900	22,300	23,100	23,800 ^(a)	24,500 ^(a)
France	28,900	29,300	29,400	29,400	30,100	30,300	30,800	31,400	31,300	30,300	30,700	31,200	31,200	31,200	31,300	31,600	31,800 ^(a)	32,500 ^(a)
Croatia	8,200	8,500	8,900	9,400	9,800	10,200	10,700	11,200	11,500	10,600	10,500	10,500	10,300	10,300	10,300	10,600	11,100	11,500
Italy	27,300	27,800	27,800	27,700	27,900	28,000	28,500	28,700	28,200	26,500	26,600	26,900	26,000	25,400	25,400	25,600	26,000	26,400
Cyprus	20,200	20,700	21,200	21,500	22,300	23,100	23,800	24,400	24,700	23,600	23,300	22,800	21,800	20,600	20,500	21,000	21,000	22,000 ^(a)
Latvia	5,200	5,600	6,100	6,600	7,300	8,100	9,200	10,200	9,900	8,600	8,500	9,200	9,700	10,000	10,300	10,700	11,000	11,600
Lithuania	5,200	5,600	6,100	6,700	7,300	8,000	8,700	9,800	10,100	8,700	9,000	9,800	10,300	10,800	11,300	11,600	12,000	12,700
Luxembourg	70,500	71,400	73,400	73,600	75,300	76,500	79,200	84,400	81,900	76,900	79,200	79,300	77,200	76,000	79,500	81,000	80,900	80,300
Hungary	7,900	8,200	8,600	9,000	9,500	9,900	10,300	10,400	10,500	9,800	9,900	10,100	10,000	10,200	10,700	11,100	11,300	11,800
Malta	13,800	13,800	14,100	14,400	14,300	14,800	15,000	15,500	16,000	15,500	15,900	16,100	16,400	16,900	17,900	19,400	20,000	20,800
Netherlands	35,100	35,600	35,500	35,300	35,900	36,600	37,800	39,100	39,800	38,200	38,500	38,900	38,300	36,200	38,600	39,200	39,800 ^(a)	40,700 ^(a)
Austria	31,700	32,000	32,400	32,500	33,200	33,700	34,700	35,900	36,300	34,800	35,400	36,300	36,400	36,200	36,100	36,200	36,500	37,200
Poland	6,400	6,500	6,700	6,900	7,300	7,500	8,000	8,500	8,900	8,100	9,400	9,900	10,000	10,200	10,500	10,900	11,300	11,800
Portugal	16,200	16,400	16,500	16,300	16,600	16,600	16,800	17,200	17,200	16,700	17,000	16,700	16,100	16,000	16,300	16,600	17,000	17,500 ^(a)
Romania	4,200	4,500	4,200	4,500	4,900	5,100	5,600	6,100	6,700	6,400	6,200	6,300	6,500 ^(a)	6,800	7,000	7,300	7,700	8,300 ^(a)
Slovenia	14,000	14,400	14,900	15,400	16,000	16,600	17,500	18,600	19,200 ^(a)	17,500	17,700	17,800	17,300	17,000	17,500	17,900	18,500	19,400
Slovakia	7,800	8,000	8,400	8,900	9,300	9,900	10,800	11,900	12,600	11,900	12,400	12,900	13,100	13,200	13,600	14,200	14,600	15,000
Finland	30,500	31,300	31,700	32,300	33,400	34,200	35,500	37,200	37,300	34,000	34,500	35,600	34,900	34,500	34,200	34,200	35,100	35,900
Sweden	33,800	34,300	34,900	35,500	36,900	37,800	39,400	40,400	39,900	37,500	39,400	40,100	39,700	39,900	40,500	41,900	42,500	42,800
United Kingdom	26,800	27,400	28,000	28,800	29,300	30,000	30,600	31,100	30,700	29,200	29,500	29,700	30,000	30,400	31,000	31,500	31,800	32,200
Iceland	28,300	29,000	28,900	29,400	31,400	33,000	33,800	36,100	36,900	33,500	32,500	33,000	33,300	34,300	34,300	35,800	37,900	38,500
Norway	61,700	62,700	63,200	63,400	65,600	66,800	67,900	69,200	68,700	66,600	66,300	66,100	67,000	66,900	67,400	68,000	68,200	69,100
Switzerland	50,800	51,200	50,900	50,600	51,600	52,900	54,700	56,500	57,000	55,100	56,100	56,700	56,700	57,000	57,700	57,800	58,100	59,500
Former Yugoslav Republic of Macedonia, the	2,600 ^(a)	2,500 ^(a)	2,600 ^(a)	2,600 ^(a)	2,700 ^(a)	2,900 ^(a)	3,000 ^(a)	3,200 ^(a)	3,400 ^(a)	3,400 ^(a)	3,500 ^(a)	3,500 ^(a)	3,500 ^(a)	3,600 ^(a)	3,700 ^(a)	3,900 ^(a)	4,000 ^(a)	4,000 ^(a)
Albania	1,700	1,900	1,900	2,100	2,200	2,300	2,500	2,600	2,800	3,000	3,100	3,200	3,200	3,300	3,300	3,400	3,500 ^(a)	3,700 ^(a)
Serbia	2,600	2,700	2,900	3,000	3,300	3,700 ^(a)	3,900	4,100	4,400	4,300	4,300	4,400	4,400	4,600	4,500	4,600	4,800	4,900

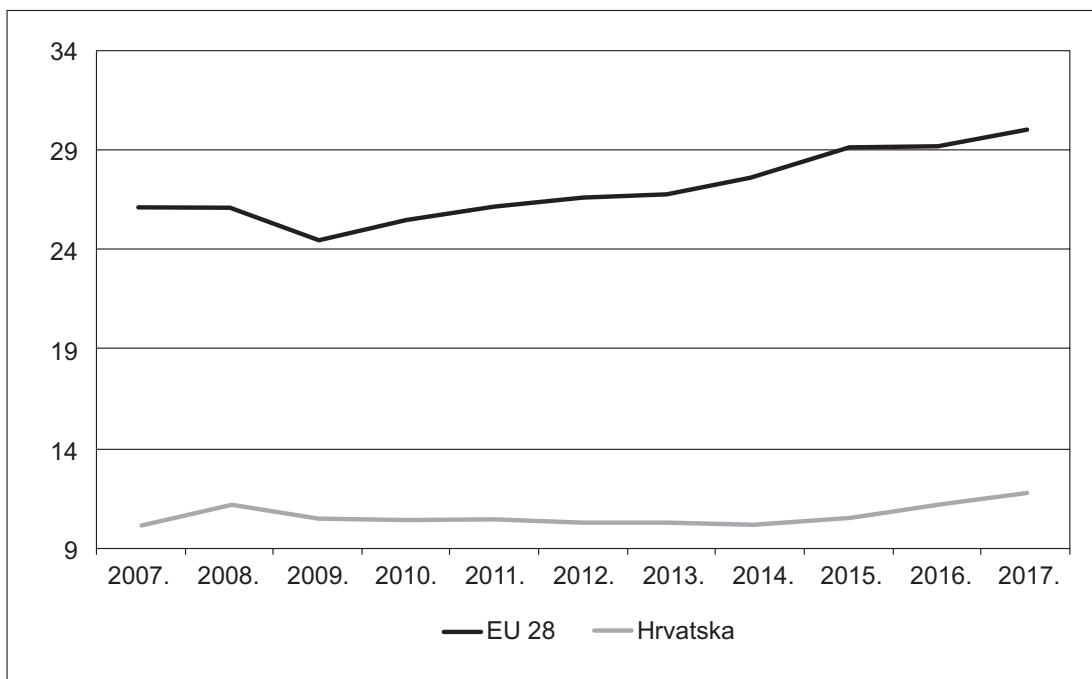
Izvor: Eurostat.

3. Nepostojanje hrvatske industrijske politike

Hrvatsko gospodarstvo je na samom dnu zemalja (ljestvice zemalja) EU. Prema efikasnosti (vrijednosti domaće proizvodnje po stanovniku) na trećem smjestu odostraga, odmah iza Rumunjske i Bugarske. Istu poziciju imamo i po potrošnji po stanovniku, tako da je svaka politika koja cilja na smanjenje potrošnje direktno uperena protiv hrvatskih građana, hrvatskoga gospodarstva i hrvatske države. Cilj ne smije biti smanjenje potrošnje, nego povećanje domaće proizvodnje. Po svim “resursnim”, “tehnološkim”, “ekonomskim”, “obrazovnim” i sličnim procjenama, ne postoji niti jedan objektivni razlog da se Hrvatska nalazi na dnu Europske unije. Ne postoje objektivni razlozi za takvu situaciju, već postoji jedini subjektivni razlog, a to je loša (ekonomska) politika!

Grafikon 6.

KRETANJE PROSJEČNOG BRUTO DOMAĆEG PROIZVODA PO STANOVNIKU EU28 I HRVATSKE

Izvor: Tablica 4.

Gledajući usko, ekonomsko-politički uzroci ovakvog stanja hrvatskoga gospodarstva su pogrešne politike koje su provedene proteklih dvadesetak godina.

Uz pogrešne politike, velika prepreka razvoju hrvatskoga gospodarstva je nepostojanje industrijske politike. Politike koje su imale najveći štetni udar na hrvatsko gospodarstvo i koje su ga gotovo uništile jesu: politika privatizacije, tečajna politika, politika devizne klauzule, politika mirovinskog sustava i investicijska politika. Ovih pet politika guše hrvatsko gospodarstvo, tako da i poneki dobri ekonomsko-politički potezi ne mogu dati značajnije ukupne rezultate.

Veći je broj razloga propadanja hrvatske industrije. Naravno, to ne podrazumijeva borbu za očuvanje stare industrije i proizvoda koji više nisu prihvatljivi tržištu, nego usvajanja novih proizvoda i novih tehnologija, kojima se efikasnije proizvode “stari” proizvodi i stvaraju novi. To nije zadatak tržišta. Tržište samo ocjenjuje koji je proizvod bolji. Proizvod se stvara u “nevidljivom” području državnih institucija i razvojno istraživačkih odjela u kompanijama, koji se nalaze “ispod” tržišta. U državnim okvirima to je izgradnja gospodarske i socijalne, fizičke i institucionalne infrastrukture, obrazovanje, organizacija istraživačkih i razvojnih instituta, inovacijskih centara, čiji rad rezultira razvojem novog proizvoda do prototipa, različitih vrsta agencija, direkcija i zavoda čiji je zadatak potpora razvoju proizvoda, tehnologija, poduzetništva i tržišnih uvjeta za ukupni razvoj nacionalnoga gospodarstva.

Hrvatska ekonomska politika je nakon osamostaljenja devedesetih godina prošlog stoljeća prešutno prihvatila neoliberalističku politiku nemiješanja u gospodarstva, iako je to u suvremenim uvjetima temeljna politika, uz sigurnosnu i socijalnu. Hrvatsko gospodarstvo je prepušteno nesmiljenoj, puno razvijenijoj, stranoj konkurenciji koja ima neograničenu potporu svojih vlada i politika. Industrijsku politiku, koja je u suštini politika razvoja gospodarstva, Hrvatska nikad nije imala niti je danas ima. Bez industrijske politike, fiskalna dijelom, a monetarna u potpunosti su bez orijentira, i ne padaju na plodno tlo.

Veliki i bogati prilagođavaju međunarodne standarde poslovanja svojim interesima. S tim ciljem oni promoviraju politike koje bi, kao trebale, maknuti prepreke i ubrzati razvoj manje razvijenih zemalja. Preporuke ovakvih politika dolaze najčešće od institucija koje su oni osnovali: Međunarodnoga monetarnog fonda, Svjetske banke, Svjetske trgovinske organizacije i sl. Najčešće su to politike poticaja stranim direktnim investicijama, fiksni tečaj, devizna klauzula, “mala država”, porezno rasterećenje, zabrana miješanja države u ekonomiju, smanjenje broja državnih zaposlenika, i slično. Iluzija je da se ovim i ovim sličnim politikama može zaustaviti propadanje nacionalnih ekonomija manje razvijenih i potaknuti njihov razvoj. Ovakve “mantre” o razvoju promoviraju se kao vrhunska, suvremena ekonomija, a ustvari su ideologija neoliberalizma za bogaćenje bogatih, koja je svojim pristupom bliža religiji, nego sustavnoj razvojnoj ekonomiji. U grupu formaliziranih preporuka zemljama u razvoju, zemljama u krizi i tranzicijskim zemljama spada i Washingtonski konsenzus: radikalna privatizacija poduzeća, liberalizacija vanjske

trgovine, deregulacija privredne aktivnosti, osobito financijskog sektora i sl. Ovaj pristup potpuno isključuje industrijsku politiku, kao temeljnu gospodarsku i strukturnu politiku, odnosno politiku koja ima osnovni cilj promjenu zaostale strukture u suvremenu strukturu ekonomije, koja će po jedinici ulaganja proizvodnih faktora stvarati veću dodanu vrijednost.

Državnom intervencijom zaustavljena je velika kriza, odnosno depresija 30-ih godina prošlog stoljeća, ali i najveća kriza nakon nje, kriza koja je svijet pogodila 2008. – 2009. godine ovog stoljeća. Ove dvije velike krize, ali i mnoštvo manjih u međuvremenu, pokazale su i dokazale da treba odbaciti iluziju kako u kapitalizmu tržište ima automatski mehanizam koji osigurava punu zaposlenost ljudskih i materijalnih resursa. Samo “inteligentnom državnom politikom, a ne doktriniranim oslanjanjem na slijepe snage tržišta” mogu se ostvariti nacionalni interesi. Iluzija o nepogrešivosti tržišnog mehanizma, što tvrdi liberalizam, ili danas neoliberalizam, u potpunosti se pokazala opasnom. Zaposlenost i gospodarski rast ovisi prije svega o veličini investicija, a privatne investicije trebaju biti dominantne u uzlaznoj fazi ekonomskog ciklusa. Kad nastupi kriza, potražnja se smanjuje i privatne investicije padaju zbog pada profita. U takvoj situaciji jedino rješenje je povećanje državnih investicija i u aktivnijoj ulozi države, u poticanju i reguliranju privrednih aktivnosti i socijalnoj zaštiti građana. Općenito, u strukturi ukupnih investicija uvijek mora biti određen postotak državnih investicija kojima se stvara fizička i institucionalna infrastruktura kao potpora ekonomskom rastu i društvenom razvoju. Državna ulaganja idu ispred privatnih.

Neoliberalizam je u današnje vrijeme definiran kroz Washingtonski konsenzus, kao program stabilizacije i razvoja kroz institucionalno prilagođavanje pravilima slobodnog tržišta s ciljem kontrole inflacije, povećanja stupnja efikasnosti i fleksibilnosti poslovanja. U suštini to se svodi na maksimiziranje vlasničkih profita, koje se treba ostvariti kroz fleksibilnost na tržištu rada, sa smanjivanjem zaposlenosti, manjim plaćama, sužavanjem radničkih prava i plaća i veću nesigurnost radnih mjesta. Govoreći precizno, ekonomsko-političkim jezikom to se svodi na fiskalnu disciplinu i smanjivanje udjela javne potrošnje u bruto domaćem proizvodu, smanjivanje javnih izdataka za zdravstvo, obrazovanje, socijalnu skrb i infrastrukturu, poreznu reformu, čvrst tečaj, sigurnost vlasničkih prava, deregulaciju ekonomskih aktivnosti, osobito financijskih, liberalizaciju vanjske trgovine, privatizaciju, poticanje stranih direktnih investicija, i sl. Prema preporukama ovog konsenzusa, država se treba povući iz reguliranja ekonomskih aktivnosti i svoje djelovanje ograničiti samo na uspostavu sigurnog i poticajnog okvira i stabilnoga makroekonomskog okruženja za slobodno odvijanje privatnih poduzetničkih aktivnosti. Time se državna intervencija u privređivanje, koja se u prošlosti pokazala kao nužna i opravdana, legitimna i korisna, neoliberalističkom ideologijom odbacuje kao nepotrebna i štetna. Što manje države, to bolje. Tržište treba biti regulator ne samo ekonomskog nego i društvenog života. Tržište određuje cijenu svega i tržišni mehanizam je alokator resursa, ali i osnova društvenih i političkih

odnosa. Solidarnost, javno zdravstvo i školstvo, kao i socijalna zaštita su samo troškovi koji umanjuju profit i uspješnost korporacija. Gdje se sve može kupiti, ništa ne mora biti društveno, čak ni država. Privatizacija države kojoj liberalizam po svojoj logici teži ne znači njezino nestajanje, ali znači ukidanje njezina javnog karaktera i njezino korištenje isključivo za promicanje privatnih interesa. Vlasnici kapitala u pravilu ne osjećaju ni nacionalnu, ni kulturnu, ni političku pripadnost. Neoliberalna ideologija zagovara ekonomsku globalizaciju, tj. pretvaranje cijele zemaljske kugle u jedinstveni ekonomski prostor, bez prepreka, u kojem vladaju jedinstvena pravila, čiji cilj nije općedruštvena dobrobit, već neometano oplođivanje kapitala. Strateški je cilj neoliberalizma da se država preobrazi iz socijalne u neoliberalnu u službi međunarodnog kapitala.

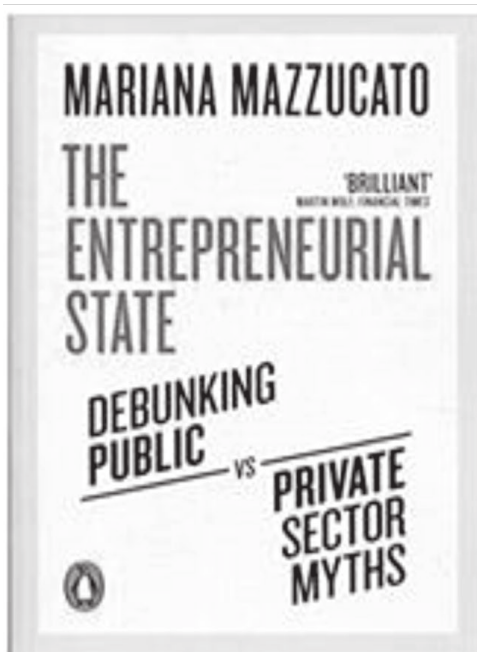
Međutim, povijest pokazuje da se ni jedna država ne može zdravo, održivo i dugoročno razvijati ako ne razvije vlastitu sposobnost za vlastiti razvoj. Razvoju suvremene industrijske države pogodovalo je uz otkrića i primjenu industrijskih pronalazaka koncept suvereniteta države i razvoj suvremenog novca i centralnog bankarstva, kao i razvoj znanstvenih i stručnih institucija koje su potpora i javnoj upravi i poduzetnicima. Održivi i dugoročni razvoj podrazumijeva, osim očuvanja prirode za buduće generacije, izgradnju suvremene fizičke i institucionalne infrastrukture, obrazovanje i osposobljavanje vlastitih građana da ovladaju suvremenim tehnologijama (naravno, i da budu njezini kreatori), pomoću kojih će na najefikasniji i održiv način pretvarati nacionalne resurse u proizvode i usluge koji će biti konkurentni na svjetskom tržištu.

Razvoj nacionalne ekonomije nije zadatak stranih investicija ni europskih fondova, ni općenito stranoga kapitala. Oni mogu pomoći, ali nisu niti mogu biti niti približno dovoljni za razvoj nacionalne ekonomije. To je zadatak domaće vlade. Najveći kapital koji može imati jedna zemlja je sposobna i efikasna vlada. Njezina sposobnost očituje se u konzistentnoj ekonomskoj politici koja je prilagođena međunarodnom ekonomskom, geoekonomskom, geopolitičkom okruženju i specifičnostima nacionalne ekonomije i društvene strukture. U skladu s tako kreiranom politikom treba biti i postavljena organizacija vlade i državnih institucija koje će je na najefikasniji način provoditi. Za provođenje politika trebaju biti propisane jasne procedure njihova provođenja kroz institucije države. Značajnu, a često zapostavljenu ulogu, ima i automatski, svakodnevni, kontroling te provedbe, koji daje podatke potrebne za korekciju politike.

Iluzija je da će strane direktne investicije, europski fondovi, smanjenje države, liberalizacija vanjske trgovine, deregulacija ekonomskih aktivnosti, stabilno makroekonomsko okruženje, liberalizacija tržišta rada, i slično, što preporuča neoliberalna ideologija, biti dovoljni za ubrzanje ekonomskog razvoja manje razvijenih zemalja. Naprotiv, bez pripreme nacionalne ekonomije za primjenu ovih preporuka, to u pravilu ima više negativnih nego pozitivnih efekata. Jedna od velikih prepreka

razvoju manje razvijenih zemalja je i loša gospodarska struktura. Industrijska politika bavi se strukturom gospodarstva i njezinom promjenom prema strukturi koja će rezultirati većom proizvodnjom, odnosno rastom bruto domaćeg proizvoda. Politika kojoj se neoliberali najviše opiru je upravo industrijska politika. To nije slučajno. Cilj industrijske politike nije profit sam po sebi. Podrazumijeva se “pozitivno poslovanje”, ili “prirodna profitna stopa”, ali ne i monopolski profit. Cilj je rast bruto domaćeg proizvoda, puna zaposlenost i ravnomjerna raspodjela nacionalnog dohotka. Za ostvarivanje tih ciljeva treba izgraditi odgovarajuću strukturu gospodarstva: da poduzetnici mogu ostvariti prirodnu profitnu stopu, da se ostvaruje puna zaposlenost i da radnici imaju plaće bez pomisli da traže posao u inozemstvu.

Industrijska politika nastala je zajedno s industrijskom revolucijom i cijelo vrijeme razvijala se paralelno s njom, a kasnije, do današnjih dana, s tehnološkom revolucijom. Kako je industrijska revolucija prelazila iz jednog razdoblja u drugo, nastajanjem novih tehnologija i novih društvenih i političkih struktura, tako se i industrijska politika razvijala i prilagođavala svim tim promjenama. Njezin razvoj je dvojak. Nekad se ona prilagođavala tehnološkim i društvenim promjenama, a nekad je ona poticala tehnološke i društvene promjene.

Industrijska politika je u suštini strukturalna politika. Njezin cilj je postizanje strukture gospodarstva koje će ostvarivati bolji ekonomski rezultat, odnosno, koja će iz postojećih resursa ostvariti veću ukupnu proizvodnju, zaposlenost, plaće itd. Ona traži načine kako i koje proizvode proizvoditi, iz raspoloživih resursa, s kojim obrazovanjem, s kojom tehnologijom, infrastrukturom i institucijama, na održiv način? Industrijska politika potiče i stvaranje novih proizvodnih resursa za suvre-

menije proizvode. Najčešći cilj je veći bruto domaći proizvod. Taj cilj može biti uvjetovan s drugim (pod)ciljevima, kao što je puna zaposlenost nacionalnih resursa (prije svega radno sposobnog stanovništva), zaštita i razvoj domaće proizvodnje, povećanje izvoza (što je jedan od prioritetnih ciljeva svih zemalja, a osobito malih), zaštita okoliša, društveno odgovorno gospodarenje i slično.

Da bi se ostvarili ti ciljevi, nužna je intervencija države, jer samo slobodno djelovanje tržišta bez državne intervencije nikad ne bi dovelo do njihova ostvarenja. Zbog toga se ponekad industrijska politika definira kao politika intervencije države u gospodarstvo. Tu definiciju u negativnom smislu najčešće navode protivnici intervencije države u gospodarstvo, odnosno zagovornici što “manje države”. To je najočitije kroz njihovo zagovaranje smanjenja udjela proračunske potrošnje u BDP. Zagovornici ovakvog pristupa ekonomskoj i ukupnoj politici svrstavaju se u grupu libertarijanaca, odnosno danas, neoliberala. U njihov teoretski okvir, bolje reći, ideološki okvir, ne uklapa se industrijska politika. Oni su glavni protivnici industrijske politike, odnosno, miješanja države u gospodarstvo. Razloga tome je više. Osnovni se mogu podijeliti na: neznanje, osobni interes i politički interes. Oni često poistovjećuju industrijsku politiku sa socijalističkim centralnim planiranjem, isključivim državnim vlasništvom i slično, što je pogrešno. Njihova druga tvrdnja, u uskoj vezi s prvom, jest da je tržište savršeni, nepogrešivi, alokator proizvodnih resursa, a da je država u tome potpuno neefikasna. Njihovo rješenje je makroekonomska stabilnost, privatizacija, liberalizacija međunarodne trgovine, deregulacija, a prije svega deregulacija financijskog tržišta, pa će mehanizam slobodnog tržišta dovesti do najboljih rezultata za pojedinca i za društvo. Međutim, povijest, ali i sadašnjost ih demantira. Slobodno tržište kod liberala postala je “religija” koja se temelji na krivim pretpostavkama i zamagljenim vizijama. Zapravo, oni izabiru pretpostavke koje ne postoje u stvarnom životu, nego one koje dovode do željenog zaključka. Činjenica je da slobodno tržište ne postoji. Svako tržište ima neke propise koji ograničavaju njegovu slobodu, koji ga u većoj ili manjoj mjeri reguliraju. Država donosi propise zbog čega je ona uvijek umiješana u tržište. Samo je pitanje je li njezino miješanje u tržište ograničava ili podupire razvoj tržišnog funkcioniranja i gospodarstva. Drugo, ne postoje uvjeti za savršeno funkcioniranje tržišta, zbog raznih eksternalija i drugih tržišnih deformacija. Uloga države je da svojim politikama smanji utjecaj negativnih eksternalija i ispravlja druge negativne utjecaje na funkcioniranje tržišta.

Treće, razvoj, a prije svega, inovacije i tehnološki razvoj ne prepušta se slučajnim otkrićima, nego suvremene države organiziraju institucije čiji je posao eksperimentiranje s ciljem pronalazaka novih proizvoda i tehnologija, ili poboljšanja postojećih. Oni ne nastaju slučajno i kao rezultat “nevidljive ruke” tržišta, nego kao rezultat svjesne politike i poduzetništva države. Eksperimentiranje je stvorilo i znanost, što je Europu, koja je to prepoznala prije 300-tinjak godina dovelo do vodećeg mjesta u razvoju svjetskoga gospodarstva i društva. Razvoj suvremenoga gospodarstva je rezultat djelovanja politike, točnije industrijske politike.

Dostizanje efikasnosti u novoj proizvodnji traži zaštitu nove industrije od već prije razvijenije, strane konkurencije. Tu zaštitu jedino može dati država. Nekad je ta zaštita mogla biti vidljiva a danas je u najvećem broju slučajeva, zbog propisa Svjetske trgovačke organizacije (WTO), nevidljiva, “sakrivena”. Postizanje punog uspjeha industrijske politike traži usklađenost, odnosno kompatibilne makroekonomske politike s ciljevima industrijske politike. Budući da se industrijska politika bavi “realnim gospodarstvom”, a u realnom gospodarstvu stvara se “temeljna” dodatna vrijednost koja čini, direktno i indirektno, najveći dio bruto domaćeg proizvoda, čije je povećanje prvi cilj ekonomske politike, proizlazi i njezin značaj. Zbog tog značaja industrijska politika u politikama svih razvijenih zemalja ili zemalja koje se ubrzano razvijaju, imaju vidljivo ili nevidljivo, ali uvijek prvo mjesto.

Francuska industrijska politika

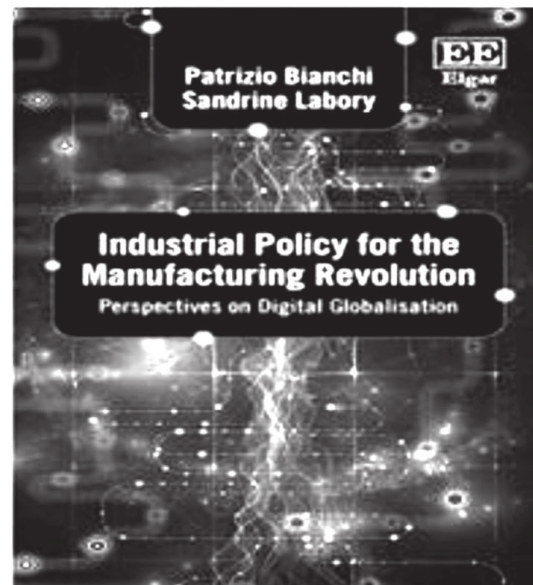
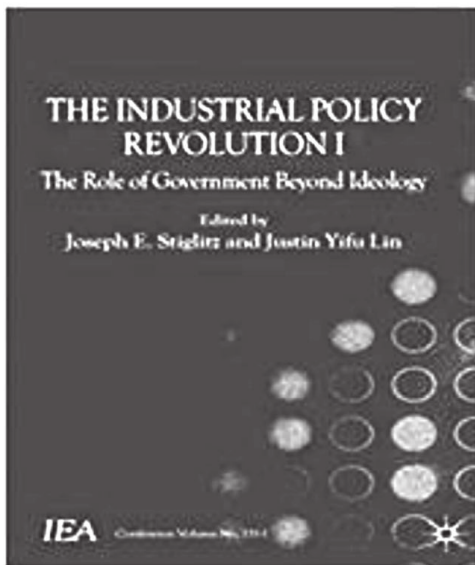
ORIGINS OF THE 34 SECTOR-BASED INITIATIVES

• Following a year's work by the National Council for Industry, the French government initiated a strategic review to define France's industrial policy priorities. • They stem from exhaustive analysis of growth markets throughout the world and a comprehensive evaluation of France's role in the globalization of each of these markets. • The project was led by the Directorate General for Competitiveness, Industry and Services (DGCI), a division of the Ministry for Industrial Renewal, drawing on the international expertise of consultancy firm McKinsey, in association with France's innovation clusters and sector-based strategy committees within which business leaders, employee and employer representative organizations, relevant government departments and professional federations are represented and play an active role. • The priorities were selected on the basis of three criteria: 1) Presence in a growth market, or one with considerable growth prospects in the global economy; 2) Principal reliance on technologies that France masters, their adoption throughout the economy and their development, as well as the mass-production of new industrial offerings; 3) Established existence of a strong position in the relevant market, with leading companies, or an academic, technological, commercial and industrial ecosystem providing the foundations of a strong position. • The government's methods are new, and its work has now borne fruit with the presentation of 34 industrial renewal initiatives. Their aim is to focus economic and industrial stakeholders around common goals, to align government means more effectively to these goals, and to harness local ecosystems to build a new, competitive French industrial offering that is able to win market share in France and internationally, thereby creating

Industrijska politika ustvari daje odgovor na pitanje, za koje proizvodnje i proizvode će država stvarati uvjete za profitabilnu proizvodnju, kroz obrazovanje, sustave za ovladavanje novim tehnologijama, stvaranje i pribavljanje suvremenih tehnologija, kroz izgradnju infrastrukture i institucija koje će biti nefinancijska potpora razvoju ciljanih sektora, kao i osiguravanje kvalitetnog financiranja i zaštite domaće industrije od nelojalne konkurencije i monopola. Država danas, u pravilu, stvara uvjete za profitabilno poslovanje u pojedinim sektorima, odnosno, spušta se do razine sektora, a poduzetnici, pokretani svojim interesom, znanjem i poduzetničkim duhom, koristeći elemente koje je pribavila država, proizvode konkurentne proizvode i usluge.

Primjenjujući ovakav pristup ekonomskoj politici u čijem je temelju bila industrijska politika, danas razvijene zemlje postale su razvijene. Zemlje koje nisu koristile niti jedan dio industrijske politike ostale su nerazvijene. Zemlje koje žele i danas zadržati svoj industrijski razvoj, ili ga ubrzati, ne mogu to učiniti bez korištenja suvremene industrijske politike.

Ukratko, može se reći da se konkurentni i novi proizvodi stvaraju u složenom sustavu koji organizira država, a poduzetnici s finalnim proizvodima, u koje su ugrađeni i inputi, čiju je proizvodnju organizirala država, izlaze i natječu se na tržištu. Zbog toga, uspješnost ili konkurentnost nekog proizvoda na tržištu ne ovisi samo o efikasnosti poduzetnika nego i o efikasnosti države. Proizvod ili usluga u pravilu ima veću dodanu vrijednost ako je složenija. Zato je i cilj ekonomske politike proizvodnja što složenijih proizvoda. Složeniji proizvodi zahtijevaju usklađene inpute različitih tehnologija, djelatnosti i znanja. Jedina politika koja može stvoriti uvjete u nekoj državi za profitabilnu proizvodnju složenijih proizvoda je industrijska politika. Sukladno industrijskoj politici za efikasnu proizvodnju složenijih i tehnološkičnijih proizvoda treba biti i organizirana država. Ne može nastati složen proizvod u državi koja ima samo jednostavnu, “plitku” i nekonzistentnu organizaciju. Zemlja koja ima relativno malo konkurentnih proizvoda na svjetskom tržištu ima neefikasno i nesposobno političko vodstvo države.

Prerađivačka industrija jedan je od najvažnijih sektora svake ekonomije. Također, prerađivačka je industrija najvažniji izvozni sektor za pojedino gospodarstvo, što znači da je često i najkonkurentniji sektor. Značaj prerađivačke industrije leži u tome što je ishodište inovacija, kao i aktivnosti istraživanja i razvoja koji se onda prelijevaju u druge sektore i rezultiraju povećanom ukupnom produktivnošću.

Europska komisija uputila je 28. listopada 2010. godine Europskom parlamentu dokument pod nazivom “An Integrated Industrial Policy for the Globalisation Era” (EU, COM(2010)614 final) u kojem odmah na početku piše: “Danas više nego ikad Europa treba industriju i industrija treba Europu. Jedinostveno tržište od 500 milijuna potrošača, 220 milijuna radnika i 20 milijuna poduzetnika je ključni instrument u ostvarivanju konkurentne europske industrije. Jedan od četiri radna mjesta u privatnom sektoru u EU je u prerađivačkoj industriji, i najmanje još jedan od četiri u uslužnim djelatnostima je vezan na prerađivačku industriju...”

Vjerojatno nezadovoljna rezultatom prethodnog dokumenta, Europska komisija upućuje Europskom parlamentu ponovno, dvije godine kasnije, 10. listopada 2012. godine novi dokument pod nazivom “A Stronger European Industry for Growth and Economic Recovery” (Snažnija europska industrija za ekonomski rast i oporavak) (COM(2012)582 final). Dokument počinje riječima: “U vrijeme kad financijski problemi ne posustaju, Europa treba svoju realnu ekonomiju više nego ikad kako bi poduprla oporavak, ekonomski rast i kreiranje radnih mjesta. ... Industrija još uvijek čini 4/5 europskog izvoza, i 80% istraživanja i razvoja u privatnom sektoru dolazi iz industrije... Europa treba povratiti opadajuću industriju za 21. stoljeće. To je jedini način za ostvarivanje održivog rasta, stvaranja visokovrijednih radnih mjesta i rješavanja društvenih izazova s kojim smo suočeni...”

U sličnoj situaciji nalazi se Hrvatska. Kako smo vidjeli iz prije prikazanih podataka, Hrvatska ima najmanje stope gospodarskog rasta u Europi i nalazi se među zemljama koja najneefikasnije koristi svoje resurse.

Prema UNCTAD-ovu globalnom istraživanju, u posljednjih pet godina se u 84 zemlje (razvijene i nerazvijene) koje čine 90% globalnog BDP-a usvojila formalna industrijska razvojna strategija

Broj zemalja s usvojenom industrijskom razvojnom strategijom je iznimno i značajno porastao od svjetske financijske krize.

4. Izazovi Europske unije

Nakon duge europske povijesti ispunjene ratovima, ubijanjem, razaranjem, a osobito nakon dva velika svjetska rata, 1945. godine, Europljani su se pitali kao sačuvati mir i izbjeći treći veliki rat na tlu Europe. Tako je nastala Europska unija. Radi mira u Europi! Poruka je bila: idemo trgovati, a ne pljačkati, surađivati, a ne ratovati, međusobno se pomagati, zajednički se razvijati, a ne da jačem pripadne sve. Osnovni cilj Europske unije je MIR! Mir i razvoj Europe treba se ostvarivati na načelima solidarnosti između većih i manjih zemalja, između razvijenijih i manje razvijenih, međusobnim pomaganjem u zajedničkom razvoju. Tako su razmišljali utemeljitelji Europske unije, ljudi koji su na svojoj koži osjetili strahote europskih ratova.

Jedno od rješenja bilo je čvršće povezivanje europskih naroda, s nadnacionalnim tijelima u okviru Ujedinjenih država Europe (United States of Europe), kako je to nazvao Churchill.

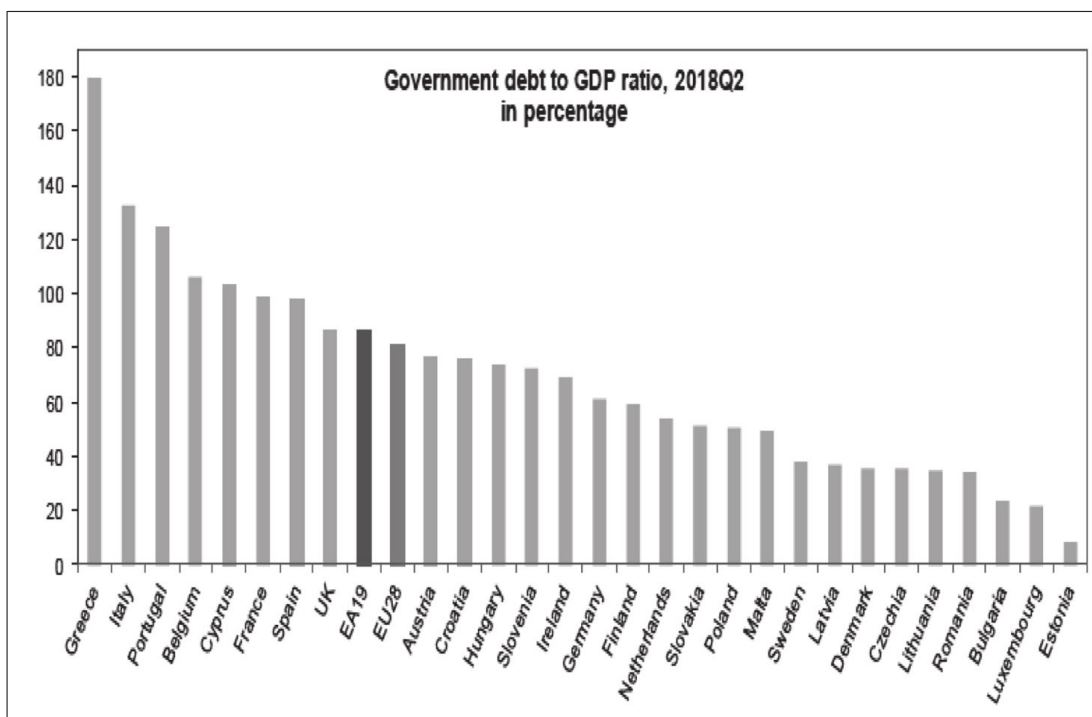
Pristupanje (Zapadne) Njemačke NATO-u 1955. godine, koju je Sovjetski savez shvatio kao prijetnju, ubrzalo je integriranje (Zapadne) Njemačke, Francuske, Italije i zemalja Beneluksa. Teško bi se zemlje koje su bile žrtve nacističke agresije integrirale s Njemačkom da nije bilo sovjetske prijetnje i američke garancije o nadzoru nad Njemačkom. Kako sačuvati mir u Europi i spriječiti treći veliki rat, kako se zaštititi od proboja komunizma u Zapadnu Europu, kako europeizirati Njemačku, kako ponovno gospodarski razviti Europu i vratiti je na mjesto koje joj na svjetskoj karti pripada, bili su glavni motivi osnivanja Europske ekonomske zajednice (1958.), danas Europske unije.

Nakon pada Berlinskog zida i ujedinjenja Njemačke, ideja zajedničke Europe s ciljem političkog ujedinjavanja i dalje postoji. Instrument političkog ujedinjavanja Europe postaje zajednička valuta euro. Grčki i njemački euro trebaju jednako vrijediti. Iza grčkog i njemačkog eura treba stajati ista vrijednost jer je jedinstvena valuta. Danas smo svjedoci da između efikasnosti Njemačke, Francuske, Italije, Grčke i drugih gospodarstava postoje velike razlike, što euro kao zajedničku valutu stavlja pred velike, na trenutke se čini, i na nepremostive izazove. Jedinstveno valutno područje trebalo bi imati i jedinstvenu platnu bilancu, odnosno, zemlje EU koje koriste euro kao zajedničku valutu euro, trebale bi imati zajedničku, jednu platnu bilancu, koja će prikazivati sve njihove transakcije, s transakcijama drugih valutnih područja (zemalja izvan EMU). Međutim, EMU područje je daleko od toga, imaju zajedničku valutu, a svatko ima svoju bilancu. Uz to, povijest pokazuje da iznad jednog monetarnog suvereniteta treba postojati jedan politički, što s eurom nije slučaj. Također ne postoji javni dug EU ni javni dug euro monetarnog područja, kao jedinstvenoga monetarnog i ekonomskog područja. Svaka zemlja brine se o svom javnom dugu koji je prirodno vezan s nacionalnim novcem i nacionalnom monetarnom politikom. U europodručju, monetarna politika je nadna-

cionalna, a javne financije i javni dug su nacionalni. Grafikon 7. pokazuje razinu javnog duga članica EU kao postotak BDP-a.

Grafikon 7.

EU28: JAVNI DUG KAO POSTOTAK BDP, 2018.

Izvor: Eurostat.

Ulaskom u Europsku monetarnu uniju i prihvaćanjem eura Grčka se odrekla drachme kao nacionalne valute. Euro je slika ili odraz u najvećoj mjeri njemačkog, nizozemskog, a malo manje francuskog, a još manje talijanskoga gospodarstva. On je slika njihove produktivnosti, razine zaposlenosti i nezaposlenosti, deficita, izvoza i uvoza, demografske slike, njihove prilagođenosti teritoriju na kojem žive itd. Euro ne proizlazi iz grčkoga gospodarstva i kao takav ne može ni biti njegov stabilizator, regulator ili katalizator. On samo služi kao platežno sredstvo. Prihvaćanjem eura Grčka se odrekla naj snažnijeg instrumenta ekonomske politike, nacionalne valute, prihvatila euro kao svoju valutu iako ne zadovoljava ni jedan suštinski kriterij za njegovo prihvaćanje.

Grčka kriza je ujedno i kriza Europske unije (EU), a osobito Europske monetarne unije (EMU). Ona je ujedno, uz Brexit, najveći izazov EU od njezina osniva-

nja. Oboje su najjači test snage, organiziranosti i sposobnosti briselske administracije da upravlja i provodi europsko ujedinjenje.

Brexit je prije svega političko pitanje, iako ima i ekonomske posljedice. Međunarodna politička (vojna i ekonomska) pozicija EU bez Britanije slabi više nego što to na prvi pogled izgleda, tako da je Brexit puno više političko i geopolitičko pitanje nego ekonomsko.

Izlaskom Ujedinjenog Kraljevstva iz EU postojeći koncept upravljanja ujedinjenjem Europe doveden je u pitanje.

Uz to, u sve većem broju članica rastu pokreti protiv EU. Inače, izvorna ideja EU: mir, suradnja, zajednički razvoj i solidarnost je najveća humana ideja u povijesti, a projekt Europske unije, najveći ljudski mirnodopski projekt u povijesti...

Mir je ostao kao cilj, ali usput su se deformirali koncepti: suradnje, zajedničkog razvoja, a pogotovo solidarnosti među zemljama. Prevladao je koncept kapitala i kapitalu je prepušteno ujedinjavanje Europe. Zanemarene su povijesne, kulturne, religijske, tradicijske, ekonomske, političke i druge specifičnosti pojedinih zemalja. Pošlo se od pretpostavke da su zemlje i narodi strojevi, da ne postoji tradicija, nacionalni identiteti, i da je dovoljno samo donijeti "mehanički" propis i svi narodi će se automatizmom prema njemu ponašati...

Inače, EU treba razvijati. Treba se vratiti izvornim ciljevima EU: mir, suradnja, zajednički razvoj i solidarnost. Te ciljeve ostvarivati u novim tehnološkim i geopolitičkim okolnostima, uz puno veće uvažavanje specifičnosti svake zemlje, njezine povijesti (i međusobne povijesti), tradicije, religije, kulture, ekonomske i društvene razvijenosti i strukture. Ključni faktor dugoročno održivog razvoja EU je solidarnost među članicama.

Regionalna suradnja (kroz ekonomske integracije kao što je Europska unija) nije svrha sama sebi, nego način poticanja ekonomskog rasta i uključivanja ljudi u društveni i ekonomski život unutar zemlje i među zemljama. Suradnja među državama nužna je radi povećanja prosperiteta i ekonomskog rasta. Zemlje članice trebaju više surađivati na zajedničkom i ujednačenom razvoju, a kompanije trebaju konkurirati na zajedničkom tržištu. Male zemlje su prirodno više upućene na suradnju s drugim zemljama. Zbog relativno male površine ograničene su u resursima za proizvodnju roba i usluga za potrebe svojih građana. Drugo ograničenje je broj i struktura stanovnika kao osnovnoga proizvodnog faktora. Treće ograničenje su inovacije i tehnološki napredak kojima se povećava efikasnost proizvodnje postojećih i stvaranje novih proizvoda i usluga. Četvrto ograničenje je ekonomija razmjera. Proizvodnja koja je usmjerena samo na domaće tržište, pogotovo neke male zemlje, ne može postići količine proizvodnje kod kojih počne djelovati ekonomija obujma, tj. situacija kad je prosječni fiksni trošak toliko malen da se i ne primijeti u cijeni proizvoda, a varijabilni troškovi zbog količine su na minimumu, tako da se cijena proizvoda temelji na graničnom trošku.

Razvoj regionalne suradnje može postati ključno sredstvo za brzi i uključivi rast i razvoj. Mnoge zemlje imaju mala i isjeckana domaća tržišta, često bez izlaska na more (*landlocked countries*), i često su u međusobnim sukobima. Regionalna suradnja ne omogućuje samo ekonomiju obujma koja olakšava pristup tržištu kapitala, uključujući i direktne strane investicije, nego omogućuje zemljama puno veće i efikasnije korištenje vlastitih resursa i lakšu izgradnju transportne infrastrukture i energetike. Osim toga, dobrosusjedska suradnja promovira regionalnu trgovinu koja može postati o nekom razdoblju glavni motor ekonomskog rasta susjednih zemalja i osnova za razvoj novih sektora i ekonomske diversifikacije.

5. Funkcioniranje Europske unije

Funkcioniranje Europske unije danas se temelji na dva osnovna dokumenta: Ugovoru o Europskoj uniji i Ugovoru o funkcioniranju Europske unije, na temelju kojih je usvojen velik broj drugih dokumenta

U članku 2. Ugovora o osnivanju Europske unije piše: “Unija se temelji na vrijednostima poštovanja ljudskog dostojanstva, slobode, demokracije, jednakosti, vladavine prava i poštovanja ljudskih prava, uključujući i prava pripadnika manjina. Te su vrijednosti zajedničke državama članicama u društvu u kojem prevladavaju pluralizam, nediskriminacija, tolerancija, pravda, solidarnost i jednakost žena i muškaraca.”

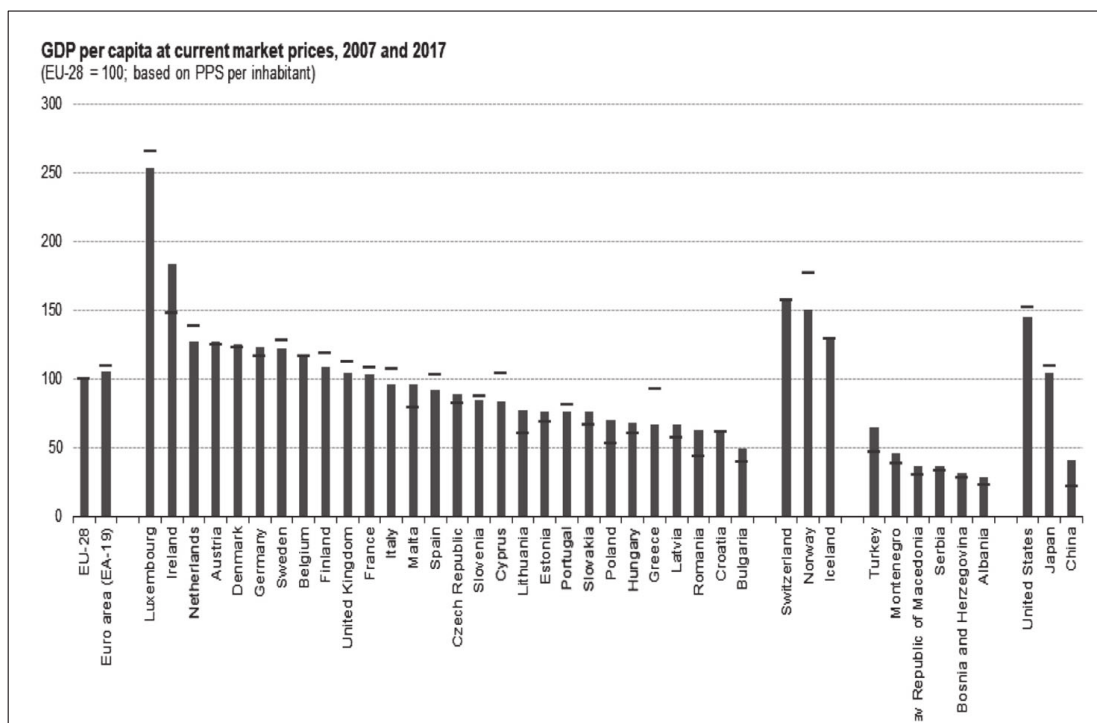
Članak 3. Ugovora detaljnije navodi ciljeve Europske unije: “1. Cilj je Unije promicanje mira, njezinih vrijednosti i dobrobiti njezinih naroda, 2. Unija svojim građanima nudi područje slobode, sigurnosti i pravde bez unutarnjih granica, na kojem je osigurano slobodno kretanje osoba zajedno s odgovarajućim mjerama u pogledu nadzora vanjskih granica, azila, useljavanja te sprečavanja i suzbijanja kriminala, 3. **Unija uspostavlja unutarnje tržište. Ona radi na održivom razvoju Europe koji se temelji na uravnoteženom gospodarskom rastu i stabilnosti cijena, visoko konkurentnom socijalnom tržišnom gospodarstvu, s ciljem pune zaposlenosti i društvenog napretka, te visokoj razini zaštite i poboljšanja kvalitete okoliša. Ona promiče znanstveni i tehnološki napredak. Ona suzbija društvenu isključenost i diskriminaciju, promiče socijalnu pravdu i zaštitu, ravnopravnost žena i muškaraca, međugeneracijsku solidarnost i zaštitu prava djeteta. Ona promiče ekonomsku, socijalnu i teritorijalnu koheziju te solidarnost među državama članicama. Ona poštuje svoju bogatu kulturnu i jezičnu raznolikost te osigurava očuvanje i unapređenje kulturnog nasljeđa Europe. 4. Unija uspostavlja ekonomsku i monetarnu uniju čija je valuta euro. 5. U svojim odnosima s ostatkom svijeta, Unija podržava i promiče svoje vrijednosti i interese i doprinosi zaštiti svojih**

građana. Ona doprinosi miru, sigurnosti, održivom razvoju Zemlje, solidarnosti i uzajamnom poštovanju među narodima, slobodnoj i poštenoj trgovini, iskorjenjivanju siromaštva i zaštiti ljudskih prava, osobito prava djeteta, te strogom poštovanju i razvoju međunarodnog prava, uključujući poštovanje načela Povelje Ujedinjenih naroda. 6. Unija svoje ciljeve ostvaruje odgovarajućim sredstvima, primjerenima nadležnostima koje su joj dodijeljene Ugovorima.”

Grafikon 8. pokazuje različitu razinu bruto domaćeg proizvoda po stanovniku u članicama EU. Vrijednosti su iskazane prema paritetu kupovne moći u odnosu na prosjek EU (EU28 = 100). Prema paritetu kupovne moći (PPS) Hrvatska je par postotaka iznad 60%, a nominalno je oko 40% prosjeka EU. Hrvatska bolje stoji prema paritetu kupovne moći jer su neki proizvodi jeftiniji nego u EU, prije svega usluge u čijoj proizvodnji intenzivnije sudjeluje rad koji je u prosjeku tri puta manje plaćen nego što je prosjek EU. Tako paritet kupovne moći pokazuje veću kupovnu moć na jednoj strani, a na drugoj strani ona dolazi zbog dominantno nižih plaća. Veća razlika između dohotka prema paritetu kupovne moći i nominalnog dohotka ukazuje, u jednu ruku, na veće siromaštvo.

Grafikon 8.

BRUTO DOMAĆI PROIZVOD PO STANOVNIKU 2017. PREMA PARITETU KUPOVNE MOĆI EU28 = 100

U skladu s člankom 5. Ugovora, države članice zadržavaju nadležnosti koje Ugovorima nisu dodijeljene Uniji. Unija poštuje jednakost država članica pred Ugovorima, kao i njihove nacionalne identitete, koji su neodvojivo povezani s njihovim temeljnim političkim i ustavnim strukturama, uključujući regionalnu i lokalnu samoupravu. Ona poštuje njihove temeljne državne funkcije, uključujući osiguranje teritorijalne cjelovitosti države, očuvanje javnog poretka i zaštitu nacionalne sigurnosti. Nacionalna sigurnost posebice ostaje isključiva odgovornost svake države članice.

Na temelju načela lojalne suradnje i uz puno uzajamno poštovanje, Unija i države članice međusobno si pomažu pri obavljanju zadaća koje proizlaze iz Ugovorâ.

Države članice poduzimaju sve odgovarajuće mjere, opće ili posebne, kako bi osigurale ispunjavanje obveza koje proizlaze iz Ugovorâ ili akata institucija Unije. Države članice olakšavaju ostvarivanje zadaća Unije i suzdržavaju se od svake mjere koja bi mogla ugroziti postizanje ciljeva Unije.

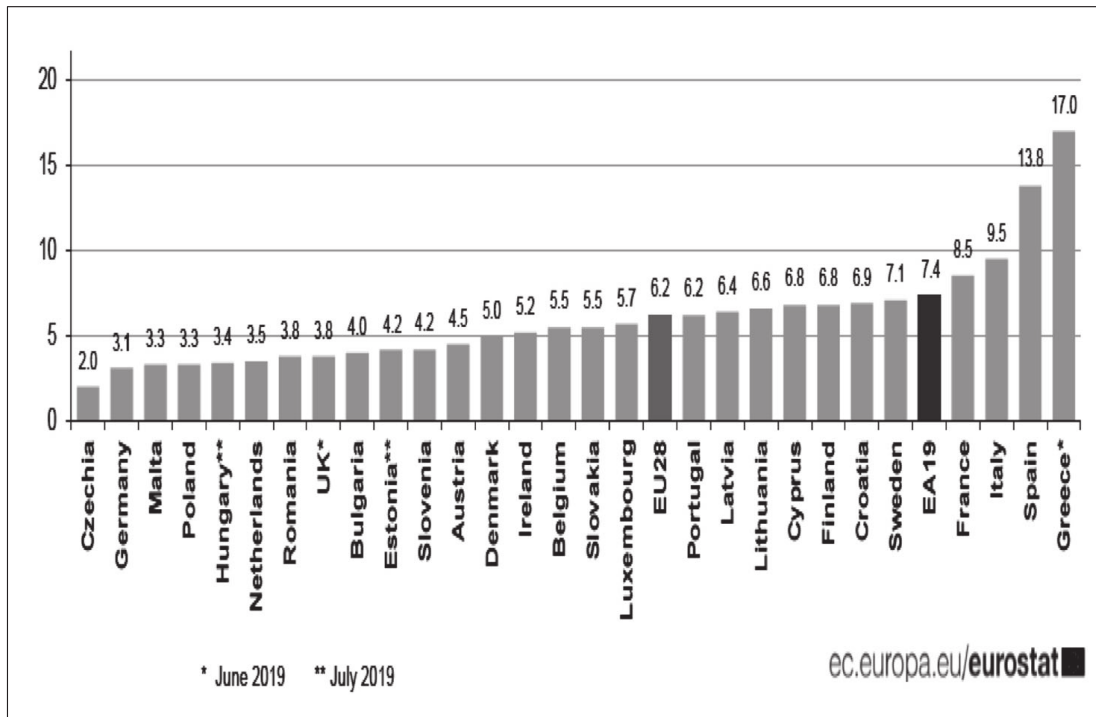
Unija ima institucionalni okvir (članak 13.) čiji je cilj promicati njezine vrijednosti, zalagati se za njezine ciljeve, služiti njezinim interesima, interesima njezinih građana i interesima država članica te osigurati koherentnost, učinkovitost i kontinuitet njezinih politika i djelovanja.

Institucije Unije su: Europski parlament, Europsko vijeće, Vijeće, Europska komisija, Sud Europske unije, Europska središnja banka i Revizorski sud. Svaka institucija djeluje u granicama ovlasti koje su joj dodijeljene u Ugovorima i u skladu s njima određenim postupcima, uvjetima i ciljevima. Institucije međusobno održavaju lojalnu suradnju. Odredbe koje se odnose na Europsku središnju banku i Revizorski sud te detaljne odredbe o ostalim institucijama određene su Ugovorom o funkcioniranju Europske unije. Europskom parlamentu, Vijeću i Komisiji pomažu Gospodarski i socijalni odbor te Odbor regija, koji imaju savjetodavnu ulogu.

Grafikon 9. pokazuje različite stope nezaposlenosti u članicama EU, iako je cilj EU ravnomjeran razvoj svih EU regija i zemalja. Ta raznolikost stopa nezaposlenosti nije samo posljedica krize iz 2008./2009. godine nego je ona stalno prisutna od samog osnivanja EU.

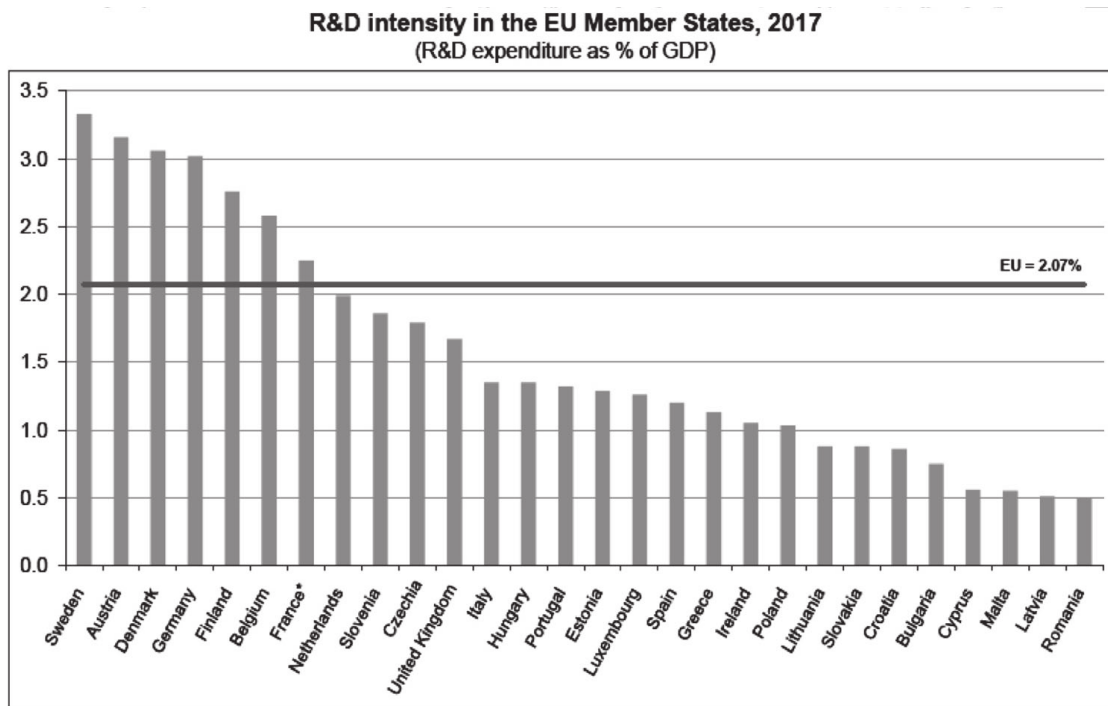
Grafikon 9.

EU28 – NEZAPOSLENOST U KOLOVOZU 2019.

U preambuli Ugovora o funkcioniranju Europske unije piše: čvrsto odlučivši da postave temelje sve tješnje povezane unije među narodima Europe, odlučni da osiguraju gospodarski i socijalni napredak svojih država zajedničkim djelovanjem na uklanjanju zapreka koje dijele Europu, potvrđujući kao osnovni cilj svojih nastojanja neprestana poboljšavanja uvjeta života i rada svojih naroda, prepoznajući da uklanjanje postojećih prepreka zahtijeva usklađeno djelovanje kako bi se zajamčio stabilan gospodarski razvoj, uravnotežena trgovina i pošteno tržišno natjecanje, u velikoj želji da osnaže jedinstvo svojih gospodarstava i osiguraju njihov skladan razvoj smanjivanjem razlika koje postoje među pojedinim regijama i smanjivanjem zaostalosti regija u nepovoljnijem položaju, želeći zajedničkom trgovinskom politikom doprinijeti postupnom ukidanju ograničenja u međunarodnoj trgovini, u namjeri da potvrde solidarnost koja veže Europu i prekomorske zemlje te želeći, u skladu s načelima Povelje Ujedinjenih naroda, osigurati razvoj njihova blagostanja, odlučni da ovakvim udruživanjem svojih resursa očuvaju i ojačaju mir i slobodu te pozivajući ostale narode Europe koji dijele njihove ideale da im se pridruže u njihovim nastojanjima, čvrsto odlučivši promicati razvoj najviše moguće razine znanja za svoje narode putem širokog pristupa obrazovanju i njegovim neprestanim osuvremenjivanjem.

Grafikon 10.

EU28 – ULAGANJE U ISTRAŽIVANJE I RAZVOJ (R&D),
KAO POSTOTAK OD BDP-A

* 2016 data instead of 2017

Grafikon 10. pokazuje koji dio BDP-a pojedine članice EU izdvajaju za istraživanje i razvoj kao jednog od osnovnih instrumenata gospodarskog rasta. Razvijenije zemlje ulažu veći postotak svog dohotka u istraživanje i razvoj, moglo bi se reći dvostruko više u postocima BDP-a od manje razvijenih zemalja, a višestruko više u apsolutnim iznosima. Pitanje je kako će manje razvijene zemlje ujednačiti svoju razinu dohotka s razvijenima ako izdvajaju puno manje i relativno (u % od BDP) i apsolutno (u eurima, npr. po stanovniku) od razvijenih. Politike financiranja iz fondova EU dale su rezultate, ali ne značajnije.

Stavak 3. članka 2. Ugovora o funkcioniranju Europske unije određuje da države članice koordiniraju svoje ekonomske politike i politike zapošljavanja u skladu s aranžmanima predviđenima ovim Ugovorom, za čije je utvrđivanje nadležna Unija.

Podijeljena nadležnost između Unije i država članica određena je člankom 4. Unija nadležnost dijeli s državama članicama ako joj je Ugovorima dodijeljena nadležnost koja se ne odnosi na područja iz članaka 3. i 6. Podijeljena nadležnost između Unije i država članica primjenjuje se u sljedećim glavnim područjima: (a)

unutarnjem tržištu; (b) socijalnoj politici za aspekte utvrđene u ovom Ugovoru; (c) ekonomskoj, socijalnoj i teritorijalnoj koheziji; (d) poljoprivredi i ribarstvu, osim očuvanja morskih bioloških resursa; (e) okolišu; (f) zaštiti potrošača; (g) prometu; (h) transeuropskim mrežama; (i) energetici; (j) području slobode, sigurnosti i pravde; (k) zajedničkoj brizi za sigurnost u pitanjima javnog zdravstva, za aspekte utvrđene u ovom Ugovoru.

U područjima istraživanja, tehnološkog razvoja i svemira, Unija je nadležna za provođenje aktivnosti, posebice za utvrđivanje i provedbu programa; međutim, izvršavanje te nadležnosti ne smije države članice sprečavati u izvršavanju njihove nadležnosti. U područjima razvojne suradnje i humanitarne pomoći, Unija je nadležna za provođenje aktivnosti i zajedničke politike; međutim, izvršavanje te nadležnosti ne smije države članice sprečavati u izvršavanju njihove nadležnosti.

Članak 5. odnosi se na koordinaciju ekonomske politike unutar Unije. Države članice koordiniraju svoje ekonomske politike unutar Unije. U tu svrhu Vijeće usvaja mjere, posebice osnovne smjernice za te politike. Posebne se odredbe primjenjuju na države članice čija je valuta euro. Unija poduzima mjere za osiguranje koordiniranja politika zapošljavanja država članica, posebice utvrđivanjem smjernica za te politike. Unija može poduzimati inicijative kako bi osigurala koordinaciju socijalnih politika država članica.

6. Zaključak

Hrvatska je nedvojbeno u stagnaciji. Stagnacija je počela početkom osamdesetih godina prošlog stoljeća i s kratkim prekidima nastavila se do danas. Uza sve ekonomske pokazatelje koji ukazuju na efikasnost nacionalnoga gospodarstva, povećanje standarda i blagostanja građana, možda je najbolji pokazatelj iseljavanje stanovništva iz Hrvatske koje se odvija u zabrinjavajućem obujmu. Uz ekonomski, financijski i socijalni problem, to sve više postaje i sigurnosni problem i prepreka održivom razvoju Hrvatske. Sve zajedno, demografsko propadanje postaje u Hrvatskoj prvoklasno političko pitanje kojem politika još nije pristupila dovoljno organizirano.

Proizvodnja i poduzeća u Hrvatskoj propadaju, a u dovoljnoj mjeri se ne otvaraju nova zbog pogrešne politike, odnosno politike koja nije imala sustavan koncept, na znanosti i struci koncipiran razvoj Hrvatske. Politike koje su provodile hrvatske vlade proteklih, gotovo tridesetak godina, više su blokirale hrvatski razvoj nego ga poticale. Politika privatizacije nije u dovoljnoj mjeri stvorila suvremene poduzetnike koji bi bili konkurentni na svjetskom tržištu. Kreiranje industrijske politike, kao temeljne gospodarske politike bez koje nema razvoja, kao da je bilo

zabranjeno. Monetarna politika, kroz tečajnu, učinila je najveći dio hrvatske proizvodnje nekonkurentnim, a fiskalna politika je dodatno ograničila razvoj. Mirovinska reforma bila je udar na mirovinski sustav, povećala je proračunski deficit i javni dug i nametnula ograničenja Hrvatskoj prema pravilima EU. Struktura investicija bila je u korist neproizvodnih investicija, a na štetu proizvodnih i time ograničila "fizičku" osnovu gospodarskog rasta. Politika je stvarala očekivanja da će nas strani investitori, članstvo u Svjetskoj trgovinskoj organizaciji ili fondovi EU razviti. To su čiste iluzije. Ni jedna zemlja nije se razvila ako nije razvila vlastitu sposobnost za vlasti razvoj! Hrvatska to još nije uspjela.

Hrvatska nije iskoristila dostignuća različitih znanosti na kojima se temelji suvremeni razvoj. Nije još počela učiti na svojim greškama, ili što je još lošije, ne traži uzroke današnje loše gospodarske situacije u prethodnim politikama, nego nastoji uvjeriti javnost da su izvori hrvatske stagnacije izvan hrvatske politike. To je potpuno pogrešno.

Faza propadanja i dalje traje. Je li to smisleno, toliko ključnih, a pogrešnih politika, koje se ne ispravljaju i kad je jasno da su pogrešne, ili nešto drugo? Ili je možda prevladalo neznanje i grupni interesi na štetu društvenih? Vjerojatno ima svega pomalo. Trebala bi malo dublja i šira analiza da se da cjelovitiji odgovor na ova pitanja.

Članstvo u EU promovirano je kao jedino rješenje za razvoj Hrvatske. To je očito bio alibi vladajućim politikama. EU daje velike mogućnosti razvoja koji se može ostvariti samo ako domaća politika uskladi nacionalnu politiku s EU mogućnostima i nacionalnim specifičnostima. Nažalost, takva nacionalna politika u Hrvatskoj nikad nije usvojena. Prema podacima Europske unije vidljive su velike razlike među članicama u skoro svim područjima. To pokazuje da EU ne ostvaruje svoje ciljeve zacrtane u Ugovorima o osnivanju i funkcioniranju EU, da njezine politike nisu dovoljne, ali isto tako da velik broj članica nema svoje nacionalne politike kojima bi nadomjestile nepostojanje i neefikasnost EU. Vrijedno bi bilo napraviti i analizu koliko politike EU, neprilagođene ili neuvažavajući specifičnosti pojedine članice, ograničavaju i usporavaju njihov razvoj. Bez obzira na to koji razlozi bili, neostvarivanje ujednačenog razvoja članica EU predstavlja velik izazov njezinu dugoročno održivom razvoju. Situacija u Grčkoj i Italiji, Brexit, politika Mađarske i Poljske jasna su upozorenja nedovoljno efikasnog vođenja EU. Možda je u ovom trenutku veći problem što lideri EU i briselska administracija ne traže greške u svojim politikama.

Literatura:

- Baletić, Z. (2009). Kriza i antikrizna politika, u knjizi Kriza i okviri ekonomske politike, Zbornik radova, Razred za društvene znanosti, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti Hrvatske i Hrvatski institut za financije i računovodstvo, Zagreb, srpanj 2009.
- Consolidated version of the Treaty on European Union, Official Journal of the European Union, C 326/13, 26.10.2012.
- Consolidated version of the Treaty on the functioning of the European Union, Official Journal of the European Union, C 326/47, 26.10.2012.
- Gligorov, V. (2007). "Transition, Integration and Development in Southeast Europe", *Ekonomski pregled* (58), 5-6: 259-304.
- Gligorov, V., Havlik, P., Landesmann, M., Pöschl, J., Richter, S. et al., Current Analyses and Forecasts (5) February 2010. Economic Prospects for Central, East and Southeast Europe. Crisis is Over, but Problems Loom Ahead WIIW The Vienna Institute for International Economic Studies.
- Jurčić, Lj. (2010). Financijska kriza i fiskalna politika, *Ekonomski pregled*, br. 5-6.
- Jurčić, Lj. (2009). "Hrvatska: Velika transformacija (Uvodno izlaganje i poruke savjetovanja)", *Ekonomski pregled*, br. 12.
- Jurčić, Lj., Vojnić, D. (2009). "Quo Vadis Croatia? Neke karakteristike momenta razvoja u svjetlu turbulentnih događanja u zemlji i svijetu – Kako dalje? Hrvatska na putu u Europsku uniju", *Ekonomski pregled*, br. 12.
- Jurčić, Lj. (2005). "Ekonomski razvitak, investicije, fiksni kapital i ekonomija i politika tranzicija", *Ekonomski pregled*, br. 5-6.
- Kolodko, G. (1998). "Economic Neoliberalism Became Almost Irrelevant". Transition, Washington. World Bank
- Stiglitz, J. (2009). Uspjeh globalizacije: novi koraci do pravednoga svijeta. Algoritam, Zagreb
- Jurčić, Lj., Čeh Časni, A. (2015). "Investicije i gospodarski rast u Hrvatskoj", Zbornik radova 23. tradicionalnog savjetovanja Hrvatskog društva ekonomista, 123-147.
- Tkalec, M., Vizek, M. (2009). "The impact of macroeconomic policies on manufacturing production in Croatia", *Privredna kretanja i ekonomska politika*, 121: 61-92.
- Državni zavod za statistiku Hrvatske
- UNCTAD (2017). Trade and Development Report 2017 – Beyond Austerity: Towards a global New deal. New York, Geneva: UN.

Eurostat (2018). Newsrelease, 60/2018 – 9 April 2018.

Eurostat (2018). Newsrelease115/2018 – 10 July 2018.

IMF (2019). World Economic Outlook, April 2019, October 2018.

Eurostat, <https://ec.europa.eu/eurostat/home>

CROATIA'S STAGNATION IN THE EU

Abstract

Although Croatian expectations from joining the European Union were high, so far they have not been met. Croatia is falling to the bottom of the European Union. According to gross domestic product per capita Croatia holds the second-last position in the European Union. Only Bulgaria is left behind, but not for long as it has been showing higher growth rates in recent years. The cause of Croatian economic stagnation is not its membership in the European Union, but the mistakes of national macroeconomic policy and the complete lack of industrial policy as a key economic policy. While enacting new measures, the mistakes of the old ones and the sources of stagnation are not analysed, making Croatia go into vicious circles of inconsistently crafted policies.

The European Union has been facing some of its biggest challenges since its establishment. Its main economic objective, the convergence of Member States and their homogenised development, has not been achieved. The crisis in Greece has significantly downgraded the country and increased Euroscepticism, United Kingdom is ready to exit the European Union, and in many Member States anti-European Union movements or movements against specific European Union policies are on the rise. It is obvious that the existing concept of the European Union is no longer viable. There have been changes in the economic, technological and political sphere since its establishment and there are no specific suggestions as to its future development within the new context. The global economic and political system created after the Second World War has started changing as well. All these circumstances are bringing more considerable and more complex challenges to Croatian politics.

Keywords: Stagnation, European Union, industrial policy.